

A választójogi törvénytervezet társadalmi vitája

Hétfőn országos szinten megkezdődött a választójogi törvénytervezet társadalmi vitája. A szervezésben meghatározó szerepet betöltő Hazafias Népfőnt arra törekszik, hogy az állampolgárok minél szélesebb köre mondhasa el véleményét, álláspontját a törvényjavaslatról. Ennek jegyében — a települések lakóinak részvételével sorra kerülő gyűlések mellett — rétegtanácskozásokat is tartanak, ahol a különböző korosztályok, foglalkozási ágak képviselői fejthetik ki nézetüket, jobbító szándékú észrevételeiket.

A nap folyamán a Hazafias Népfőnt Budapesti Bizottsága munkacsoportot alakított, amelynek feladata, hogy elősegítse a választójogi törvénytervezet vitafórumainak munkáját, szervezze és irányítsa a tennivalókat. E munkacsoport a viták lezárultával összegzi majd a tapasztalatokat, és gondoskodik arról, hogy a vitában elhangzottak hiányta-

lanul eljussanak a törvénytervezet megalkotóihoz.

Amint azt a Hazafias Népfőnt Országos Tanácsánál elmondták: minden megyében elkészült a társadalmi viták menetrendje. A közeli napokban például a bajai posztógyárban, a romhányi kerámiaiparban gyűlések és nagyüzemi munkások; Salgótarjánban és Szűgyön a fiatalok, a Bács-Kiskun megyei Szalántán és a Baranya megyei Kiskun és a nemzetségi képviselőinek részvételére számítanak. Az országos tanácsnál ismételt felhívták a figyelmet: azok is elmondhatják a törvényjavaslathoz vonatkozó véleményüket, akik ebben az időszakban nem tudnak személyesen részt venni a fórumok valamelyikén. Őket arra kéri, hogy írásban keressék meg a városi, megyei népfőntbizottságokat. A központi és a megyei napilapok is várják az írásban beküldött állampolgári észrevételeket.

Ügyvédek országos értekezlete

Budapesten hétfőre összehívták az ügyvédi kar vezetőinek országos értekezletét, hogy az elmúlt öt év tapasztalatai alapján értékeljék az ügyvédségnek az igazságszolgáltatásban — a bírakkal és az ügyészséggel együtt — végzett munkáját, s részvételét a jogalkalmazásban. Az eseményt az utóbbi időszakban az ügyvédek is — a magánéletükben is az átlagosnál magasabb politikai, ideológiai és erkölcsi követelményeknek kell megfelelniük. Az ügyvéd — mondta — a maga hivatását teljesítve, a védői feladatokat ellátva nemcsak egyik fontos letéteményese a törvényességnek, hanem nevelő, tudatformáló, jogi felvilágosító szerepkört is betölt. Ennek megfelelően joggal megilleti az ügyvédséget a társadalom megbecsülése.

Dr. Kárpáti László, az Országos Ügyvédi Tanács elnöke tartott vitaindító referátumot a tanácskozásán, amelyen részt vettek az igazságügyi, a belügyi tárca vezetői, s a Közalakalmazottak Szakszervezetének illetékesei is. A beszámolóban hangsúlyozta, hogy az ügyvédi munka alapvetően pozitívan értékelhető az elmúlt időszakban. Az új szabályok azonban — az ügyvédi törvényerejű rendelet és a végrehajtásai szabályozó miniszteri rendelkezések — további, az eddiginél is felelősségteljesebb feladatok elé állítják az ügyvédséget. Ami a közvéleményt is érinti: a friss jogszabályi előírások lényege — törkévése — az, hogy a megválto-

zott társadalmi igényekhez igazították az ügyvédi tevékenységről szóló paragrafusokat.

Dr. Markója Imre igazságügy-miniszter időszerű jogpolitikai kérdésekről szólva kifejtette, hogy az igazságügyi apparátusban dolgozóknak — s ilyenek az ügyvédek is — a magánéletükben is az átlagosnál magasabb politikai, ideológiai és erkölcsi követelményeknek kell megfelelniük. Az ügyvéd — mondta — a maga hivatását teljesítve, a védői feladatokat ellátva nemcsak egyik fontos letéteményese a törvényességnek, hanem nevelő, tudatformáló, jogi felvilágosító szerepkört is betölt. Ennek megfelelően joggal megilleti az ügyvédséget a társadalom megbecsülése.

Az értekezlet után — a program folytatásaként — teljes ülést tartott az Országos Ügyvédi Tanács: az új törvényerejű rendelkezésekhez kapcsolódóan megvitatották és elfogadták az ügyvédek belső szakmai szabályzatait — az ügyvédek választásáról, a fegyelmi eljárásról, az ügyvédi munkaközösségek működéséről és gazdálkodásáról.

Sarlós István a KNDK-ban

(Folytatás az 1. oldalról)

tett meg a felszabadulás után a népi hatalom az ország északi részén. A KNDK történelmének nehéz időszakában, a koreai háború idején meggyőző erővel mutatkozott meg a szocialista országok internacionalista együttműködésének, kölcsönös szolidaritásának jelentősége, hangsúlyozta Sarlós István. A koreai nép hősi küzdelme mellett a szocialista országok közvetlen támogatása, sokoldalú segítségnyújtása, a nemzetközi demokratikus erők szolidaritása is számottevően hozzájárult az imperialista agresszió vereségéhez. A magyar nép ugyancsak kivette részét a küzdelem támogatásából.

A magyar belpolitikáról szólva Sarlós István kiemelte, hogy politikánkat a marxista-leninista elvek alapján dolgoztuk és dolgozzuk ki, s minden lényeges kérdés megoldásában egyidejűleg figyelembe vesszük a szocialista forradalom nemzetközileg közös törvényszerűségeit, valamint nemzetközi sajátosságainkat. Az MSZMP a vezető szerepét a nép ügye becsületese, felelős szolgáltatásának tekintti. Legfőbb módszereink a meggyőzés. A hatalom birtokában is azt valljuk, anynyian vagyunk, ahány embert igazunkról és tennivalóinkról képesek vagyunk emberi szóval meggyőzni. Ebben van a mi igazi erőnk, húzta alá a szónok.

Sarlós István a továbbiakban arról beszélt, hogy országaink, népeink kapcsolatai a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság megalakulása óta szüntelenül bővülnek, fejlődnek. A kölcsönös

előnyök és érdekek figyelembevételével mindenkor keszek vagyunk gazdasági-kereskedelmi kapcsolataink sokoldalú fejlesztésére, műszaki-tudományos együttműködésünk, kulturális kapcsolataink további bővítésére. Különös jelentőséget tulajdonítunk a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Koreai Munkáspárt jó kapcsolatainak, amelyek elvi alapja a marxizmus-leninizmus és a proletár internacionalizmus. A magyar párt, kormány és nép töretlenül szolidáris azzal a küzdelemmel, amelyet a Koreai Munkáspárt, a KNDK kormánya, a szocialista Korea népe folytat a haza békés, demokratikus úton történő egyesítéséért. Miként eddig is tettük, úgy a jövőben is pártunk elvi politikájából következően kiállunk a koreai kommunisták, a koreai nép igaz ügye mellett.

Nemzetközi kérdésekről szólva Sarlós István rámutatott arra, hogy a feszültséget tovább élezik azok az imperialista törekvések, amelyek a katonai fölény megteremtésére, s ennek elérése érdekében a fegyverkezési verseny fokozására irányulnak. Hazánk a Varsói Szerződés szervezetén belül szövetségeseivel együtt változatlanul azt az álláspontot képviseli, hogy a tartós béke és biztonság a nukleáris és hagyományos fegyverzetek kiegyensúlyozott, a felek egyenlő biztonságát szavatoló csökkentésével teremthető meg. Ezzel összefüggésben nagyra értékeljük a Szovjetunióhoz a közép-határtávolságú rakéták csökkentése érdekében tett legújabb kezdeményezéseit.

KÖZÉLET-DIPLOMÁCIA • KÖZÉLET-DIPLOMÁCIA • KÖZÉLET-DIPLOMÁCIA

Üdvözlő távirat

Losonczi Pál, az Elnöki Tanács elnöke táviratban üdvözölte Mengisztu Haile Mariamot, a Szocialista Etiópia ideiglenes katonai kormányzó tanácsa elnökét, az etióp forradalom győzelmének 9. évfordulója alkalmából.

Katonai küldöttség utazott a Szovjetunióba

Kárpáti Ferenc altábornagy, a magyar néphadsereg politikai főcsoportfőnöke, honvédelmi miniszterhelyettes vezetésével hétfőn katonai delegáció utazott hivatalos, baráti látogatásra a Szovjetunióba. A küldöttséget Alekszej Japisev hadseregtábornok, a szovjet hadsereg és haditengerészeti flotta politikai főcsoportfőnöke hívta meg.

Befejeződött a Magyar-Japán Gazdasági Klub 11. ülészaka

A Magyar-Japán Gazdasági Klub 11. ülészakaának befejeztével a társelnökök: Székács Imre, a TESCO vezérigazgatója és Iwata Kazuo, a Toshiba Corporation elnöke közös okmányt írtak alá a kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok, az ipari együttműködés bővítéséről, a harmadik piaci közös vállalkozások számának növeléséről. Tervezik, hogy még az idén japán kis- és középvállalatok vezetőiből álló küldöttség látogat Magyarországra, elősegítve az üzleti kapcsolatok további szélesítését.

Iwata Kazuo fogadta Marjai József, miniszterelnök-helyettes, Juhász Ádám ipari államtitkár, Melega Tibor külkereskedelmi miniszterhelyettes és Timár Má-

tyás, a Magyar Nemzeti Bank elnöke.

A japán küldöttség az ülés munkájának befejeztével elutazott Magyarországról.

Hazaérkezett az Egyesült Államokból az MTESZ küldöttsége

Hazaérkezett az Egyesült Államokból a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének küldöttsége, amelyet Tóth János, az MTESZ főtitkára vezett.

A küldöttséget a 281 tudományos egyesületet tömörítő Amerikai Tudományfejlesztési Szövetség látta vendégül. Tóth János és William Carey, az Amerikai Tudományfejlesztési Szövetség főtitkára megállapodást kötött a két tudományos szervezet együttműködése továbbfejlesztésének legfontosabb feladatairól, többek között szakemberek és publikációk cseréjéről. A magyar küldöttség találkozott a csaknem egymillió mérnököt képviselő Amerikai Mérnöki Karok Szövetségének elnökével, Eugen Zwoyerrel és vezető munkatársaival. A megbeszélések eredményeként megállapodást kötöttek a két szervezet együttműködéséről.

A magyar szakemberek ellátogattak a Vermont állambeli Brattleboróba, a holstein-friz tehénészeti társulás központjába, látogatást tettek az Országos Szerszámipari Társulás virginiai központjában, a pennsylvaniai Landis kőszőrugógyárban, valamint a New York-i vilamos és elektronikai mérnökök intézetében.

A rák kemoterápiája

Bárdos professzor előadása

A Magyar Tudományos Akadémia kémiai tudományok osztályának hétfői ülésén Bárdos Tamás professzor, az MTA tiszteleti tagja a rák kemoterápiája területén végzett kutatásairól tartott előadást az Akadémián. Ezt követően Szentágothai János, az MTA elnöke átadta az Egyesült Államokban élő Bárdos Tamás professzornak a tiszteleti tagságot tanúsító oklevelet.

Az anyagtakarékossági sajtópályázat nyertesei

Hétfőn az Országos Tervhivatalban kiosztották a gazdaságos anyagfelhasználás és technológiai korszerűsítése programjának népszerűsítésére kiírt országos sajtópályázat díjait.

A pályázatot 1982 szeptemberében hirdette meg az Országos Tervhivatal. A pályamunkákat értékelve, az Országos Tervhivatal, az Ipari Minisztérium, az Országos Anyag- és Árhivatal, az Építészeti és Városfejlesztési Minisztérium, valamint a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium képviselőiből álló bizottság az első díjjal Breitner Miklósnak, a Figyelő munkatársának Jobb minőségét — kevesebb anyagból című könyvét jutalmazta. Második díjat kapott az Őlet folyóirat szerkesztőségének kollégijává és Szamek Tamás, a Pénzügyi Szemle szerkesztője. Harmadik díjjal jutalmazták Molnár Erzsébetnek, a Csepel Újságban, Faludi Andrásnak, a Magyar Nemzetben és Kovács Jánosnak, a Magyar Mezőgazdaságban megjelent cikkeit. A díjakat Pulai Miklós, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese adta át.

Köpeczi Béla felszólalása

Szakszervezeti ülés a FÉSZEK-ben

Hétfőn ülést tartott a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének központi vezetősége a FÉSZEK Művészklubban. A tanácskozásán egyebek között a művészeti szakszervezetek IX. kongresszusán hozott határozatok végrehajtását tekintették át.

Mint arról Simó Tibor, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének főtitkára beszámolt: a kongresszus óta eltelt mintegy három esztendőben a művészeti szakszervezetek elősegítették új, értékes művészeti alkotások megszületését és terjesztését, jelentős eredményeket értek el az érdekvédelmi munkában, a művészek és a művészet dolgozók élet- és munkakörülményeinek javításában. Jelentős előrelépésnek tekinthető az impresszási rendelet kiadása: az új szabályozás szerint — egyebek között — egyes tartós szerepléseknél csökkent a kötelező deviza-hazautalás mértéke, az artistáknál lehetővé vált, hogy elszámolják a saját tulajdonú lakókecski használatának költségeit. Kedvezően változtak a munkaviszonyban nem álló előadóművészek társadalombiztosításának feltételei: ma már táppénzt terheségi-betegügyi segélyt, családi pótlékot is kapnak

járulék, fizetés mellett. Korgyűsítették a szerzői jogi törvény végrehajtási rendeletét: bevezették — a világon harmadikként hazánkban — az úgynevezett „kazettajogdíjat”, amely az előadó-művészeknek és a szerzőknek pótolja a tömeges, magán célú másolatkészítéssel okozott veszteséget.

A Művészeti Szakszervezetek Szövetsége központi vezetőségének ülésén részt vett és felszólalt Köpeczi Béla művelődési miniszter. Egyebek közt elmondotta: a gazdasági szabályozók alakulásától, alkalmazásától függetlenül hosszú ideje bizonytalanság tapasztalható a kultúra területén a tekintetben, hogy a mecénás — a művelődésiügyi tárca, a tanács, a társadalmi szervezetek és a nézők, olvasók, fogyasztók — mit támogassanak. Igen fontos tehát tisztázni, hogy mely értékeket népszerűsítsünk, és hogyan osztsuk el ennek függvényében a szűkülő gazdasági erőforrásokat. Összevetésre van szükség a tekintetben is, hogy mennyit fordítsunk az alapellátásra és mennyit az ezzel össze nem függő kulturális szükségletek kielégítésére. Az állami költségvetésből évente 8—9 százalékot fordíthatunk kultúrára.

Chilei szolidaritási nagygyűlés Székesfehérváron

Chilei szolidaritási nagygyűlést rendeztek hétfőn a székesfehérvári egészségügyi szakközépiskola aulájában. A demonstráción a székesfehérvári nagyüzemek dolgozóinak és tanulóifjúságának képviselői emelték fel szavukat a Pinochet-rezsim népiért, antide-mokratikus politikájá ellen, szabadságot követelve a latin-amerikai népeknek. A nagygyűlésen felszólalt Tomas Solis, a Chilei Kommunista Párt magyarországi képviselője, aki drámai hangon számolt be a chilei szervezett dolgozók, parasztok és a fiatalok tiltakozó megmozdulásairól, s a fasiszta diktatúra brutális ellenintézkedéseiről.

A nagygyűlés résztvevői a Magyar Szolidaritási Bizottsághoz intézett táviratukban kifejezték a magyar dolgozók együtterzését a szabadságért harcoló chilei néppel, majd megkoszorúzták az egészségügyi szakközépiskola aulájában Salvador Allende mellszobrát. Ezen a napon tiltakozó röpgyűléseket tartottak a Székesfehérvári Könnyűféműben és az Ikarus székesfehérvári gyárában nyolcvan munkahelyen is.

Felzárkózás és/vagy lépéstartás?

Szervezési kérdésekkel foglalkozók körében közismert, hogy a vállalati szervezés klasszikus módszereinek kialakulása a nyugati ipari üzemekben már a századforduló táján megkezdődött, és kb. 1948-ban be is fejeződött.

Az angolszász — elsősorban amerikai — szervezők figyelmüket először a termelés üzemi tárgyi feltételeit biztosító termelés-szervezési munkára koncentrálták, majd a munkahely került érdeklődésük középpontjába. Csak a felsorolt területeken végrehajtott rendszerteremtés után kerülhetett sorra a vállalati irányítástechnikai feladatok és az üzemszociológiai problémák, mint finomítási lehetőségek.

A hagyományostól eltérő felszerelésű, nagyságú, munkamegosztású üzemekben a patriarchális formák használhatatlanságának bizonyosodása és ezt követő felbomlása után először azt kellett elérni, hogy megteremtsek a folyamatok és szakszerű munka üzemi lehetőségeit, majd ezután alakították ki az optimális munkavégzési munkahelyi tárgyi feltételeit és a legjobb munkamódszereket.

E feladatok már csak azért is nélkülözhetetlené váltak, mert az iparba nagy tömegben kerültek be műszaki hagyományokkal nem rendelkező, jórészt szakképzetlen munkavállalók, akiket csak a legérzékenyebb előírásokkal foglalkoztathattak megfelelő hatékonysággal.

Az említett klasszikus módszerekkel megszervezett vállalatoknál részben a szerveztség, részben az üzemek növekedése, valamint a piacokon élesedő verseny következtében a 40-es évek végén olyan információáradat indult meg a nagyvállalatok vezetőségéhez, amely az áttekinthetőség érdekében szükségessé tette az adathalmaz közti rendszerteremtést a matematikai kutatások által — részben hadi célokra — feltárt eredmények alkalmazásával.

Egyből a második

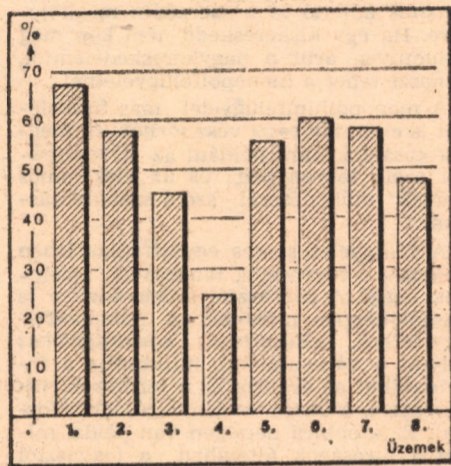
Az általános műszaki-tudományos forradalom talaján végbemenő e „második szervezési forradalom” hazai körülményeink között rendkívül ellentmondásosan és számos nehézséggel küszködve indult meg.

Vállalatainknál ugyanis egyáltalán nem fejeződött be — sőt egyes esetekben alig kezdődött meg — azoknak a klasszikus termelés- és munkaszervezési feladatoknak a megoldása, amelyek jórészt az alapját képezik a matematikai módszerek alkalmazásának. Sok helyen hiányoznak azok az átgondolt szervezési intézkedések, amelyek nélkül már 30 évvel ezelőtt sem lehetett hatékonyan termelni.

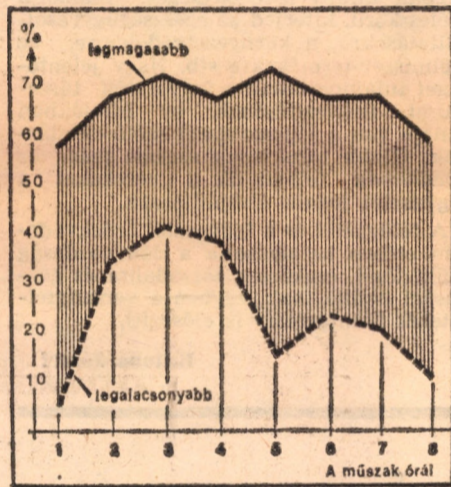
Nyilván ebből az országos érvényű felismerésből is eredt a Központi Bizottságnak az üzem- és munkaszervezésre vonatkozó 1971. évi közismert határozata, amely röviddel a számítógépprogram megindítása után, szélesebb alapokat kívánt biztosítani a vállalati szervezési tevékenységnek.

A figyelmes szemlélőnek azonban úgy tűnik, hogy az említett határozat tündérkirályfi-csókjától Csipkerózsika-álmából felébredt magyar szervezéstudomány és gyakorlat teljes érdeklődésével a nemzetközi élvonalat jelenleg foglalkoztató kérdések felé fordult, megfedelve arról, hogy több évtizedes szendregésnek idején rakták le a fejlett ipari országokban azokat az alapokat, amelyekhez való felzárkózás nélkül elképzelhetetlen a lépéstartás.

A műveleti alapidő részaránya a műszakidőben, üzemenként (százalék)

A vizsgált üzemekben mért legmagasabb és legalacsonyabb műveleti alapidő-részarány műszakóránként (százalék)

Ezt a feltételezést támasztja alá a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság közelmúltban befejeződött pályázatának eredménye is. A több mint egy tucat pályaműből mindössze egy (!) mutatott be klasszikus termelés-szervezési megoldást. A többi valamilyen módon a számítógépek alkalmazásához kötődött.

Ilyen körülmények között talán nem egészen érdektelen annak a vizsgálatnak a rövid ismertetése, amelyet a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium megbízásából a Közlekedési és Hírközlési Gazdasági Iroda (1982-ben beolvadt a Közlekedéstudományi Intézetbe) végzett a Máv-nál és az Afitt-nél folyó járműfenntartás üzem- és munkaszervezési helyzetének feltárására.

Alapok nélkül

A megrendelő kilenc szervezeti egységet jelölt ki helyzetvizsgálatra: öt Máv, és négy Afitt-üzemet. Mindkét csoportban két-két felújító és három, illetve két karbantartó üzem kapott helyet.

A vizsgálat legáltalánosabb észrevétele, hogy a szervezési és a szervezetségi színvonal a mikro- és a szubmikrostruktúrák felé haladva folyamatosan csökken. Ez azt jelenti, hogy nem alkalmazzák — általában nem is ismerik — a szervezőmesterség alapvető módszereit, technikáit.

Az időigényes „aprómunka” mellőzése különösen a termelésirányítás műszaki és ügyviteli előkészítési szakaszában okoz észrevehető zavarokat. De komoly termelési-termelékenység csökkenés maradnak rejtve a munkahely-kialakítás és a munkamódszerek területén is.

A teljesítménykövetelményekben szintén látványos a lemaradás. Erre a munkaidő szerkezetére irányuló vizsgálatok eredményéből lehet következtetni: a műveleti alapidő részaránya az üzemek közül csupán egyben haladta meg a 60 százalékot, egyben pedig 30 százalék alatti volt.

Munkánk legnagyobb részét a termelésirányítási kérdések vizsgálata tette ki. Ezen belül a legkevesebb nehézséget az

operatív tervezés területén észleltük. Itt is gondot jelent azonban a sztochasztikus szemlélet hiánya, aminek következtében több helyen minden napra, illetőleg nagyobb időegységre azonos számú beavatkozást terveznek. Az ilyen tervek teljesítése csak állandó kapacitástartalékolással lehetséges. További probléma a tervezési segédeszközök hiánya. Terhelés-nyilvántartó vagy programtáblát csak egy üzemben találtunk. A többi helyeken vagy központilag rendszeresített nyomtatványokat vagy egyszerű füzeteket használnak, az ügyintézők által kialakított rovatokkal.

A termelés műszaki előkészítésének hiányosságai, az ügyviteli előkészítés teljes decentralizálásával párosulva képezik a legtöbb termelési zavar forrását. A hiányos konstrukciós és technológiai dokumentáció, a nagyszámú, de kellően nem rendszerezett, sok veszteséget tartalmazó főleg statisztikai norma, a termék- (szolgáltatás-) egységekhez szükséges anyag- és alkatrészjegyzékek hiánya a felújító üzemekben csak úgy védhető ki, ha a termelő részlegekben a szükségesnél jóval több alkatrészt tárolnak, a művezetők és csoportvezetők munkaidőjének döntő részét pedig a rögtönzés jellegű előkészítés teszi ki. Még így is gyakran előfordul, hogy az alkatrészhiány csak a beépítés szándékolt időpontjában derül ki. A kialakult helyzetre eddig csupán ott figyeltek fel, ahol megkezdődött a számítógépes termelésirányítás előkészítése. Ekkor jöttek rá, hogy először olyan alapvető feladatokat kell megoldani, mint a cikkszám- és munkakód-rendszer rendbetétele vagy a gyártmány- és alkatrészjegyzékek komplettírozása. Ideális esetben ezekhez az adatokhoz a kézi irányítással működő GYEK (gyártás-előkészítő) irodák tasakjaiból lehetne hozzájutni.

Szervezés vagy tűzoltás

A termelés operatív irányítása éppen úgy nélkülözi a szükséges segédeszközöket, mint az előkészítést. Az alsószintű vezetők idejét szinte teljesen lekötötte a zavarelhárítás jellegű anyagbiztosítás. Így egyik fő feladatukra, a munka- és a technológiai fegyelem betartására alig marad idejük.

Ami a munkaszervezést illeti, ergonómikus munkahelyek kialakítására a megfigyelt üzemek közül csupán a két MÁV-járműjavítóban és egy AFIT-üzemben találunk példát. A helyileg tervezett és berendezett munkahelyek további javításra szorulnak, mert kialakításukat megelőzően nem végezték el azokat a mozgástanulmányokat — legalább jobbkéz elemzőlap mélységben —, ame-

lyek szükségesek a munkához igazodó optimális elrendezéshez.

A munkamódszerek ez ideig egyetlen üzemben sem vizsgálták a szervezőmesterség szokásos módszereivel. Így előfordul, hogy egymás mellett dolgozó munkavállalók eltérő módon és termelékenységgel oldanak meg azonos feladatokat, amire azonos üzemben, de különböző műhelyekben dolgozó munkacsoportok esetében is akad példa. Ez egyébként a szervezés legelhanyagoltabb területe, pedig — különösen a betanított munkánál — nagy a termelékenységnövelő hatása.

A munka és a pihenés rendszere mindenütt kötetlen. Az általában hivatalosan 10 perces tízóraiszünetet kivéve, a dolgozók akkor pihennek, ha elfáradnak. Jellemző az étkezési szünet egyes helyeken mértéktelen elhúzása. A pihenésre, természetesen szükségletre fordított idő mindenütt több az indokoltnál; ennek 1,8–4(!)-szereze.

Nagy gondot és részletességgel vizsgáljuk a munkabérezés helyzetét. A vonatkozó műhelyek kivételével a munkások többsége teljesítményben dolgozik. A teljesítménykövetelmény többnyire statisztikai norma, illetőleg meghatározott értékű munka elvégzése, pontosabban lezámlázása. Utóbbi és egyes műhelyek prémiumos időbérrendszere, mint teljesítményosztó, legalábbis vitatható. A természetes mértékegységben megadott statisztikai normák fő hibája, hogy nem alapulnak intenzív veszteségidő-tanulmányokon. Ilyeneket a vállalatok csak ímmel-ámmal, központi utasításra végeznek, hagyományos munkanap-fényképezési technikával, leggyakrabban nehezen hihető, jó eredményt kimutató. Ezt az érdekeltek a dolgozóknak a normás jelenlétében a szokásostól eltérő viselkedésével magyarázzák. A problémát részben kiszűrő és a munkanap-fényképezésnél sokkal kisebb munkaigényű mintavételek munkatanulmány — a felmérés időszakában — az üzemek nem ismerték, vagy nem tudták helyesen alkalmazni. Ezért a munkaidő szerkezetét vizsgálatunk során kellett meghatározni, illetve meghatározatni.

A vizsgálat eredményeit összegezve ábrára, amely a műveleti alapidő részarányát mutatja be a műszakidőn belül, legalábbis elgondolkodtató. Mindenesetre nyilvánvaló a teljesítménykövetelmények általános — néhány esetben meghökkenítően nagy — lazasága. Ezt a megállapítást az egyes üzemekben mért műveleti alapidőnek a másik ábrán tanulmányozható dinamikája is alátámasztja. Figyelemre méltó a műszakvégi erős csökkenés, amely ugyancsak előző megállapításunkat igazolja.

Látható, hogy a tárgyalta területen a felzárkózás és lépéstartás feladatai közül az előbbinek nem tulajdonítanak komoly jelentőséget. Így aztán az újszerű megoldások bevezetése is akadozik.

Dr. Vizvári Endre

Első és kettőszázhatvanhetedik

A magyar energiarendszer csúcsterhelése 1950 és 1980 között 486 MW-ról 5107 MW-ra növekedett. A már megvalósított és a tervezett energiatakarékosági intézkedések ellenére a csúcsterhelés 1990-ben várhatóan eléri a 7080 MW-ot.

A hazai természeti adottságok maximális kihasználása mellett megjelent és egyre növekvő szerepet kap hazánkban is az új energiaforrás, a nukleáris energia. 1982. december 28-ára virradó éjszaka a paksi atomerőmű első blokkjának reaktorában fejlesztett gőzzel meghajtott 220 MW-os turbogenerátort az országos hálózatra kapcsolták és a sikeres kísérleti üzem után —, amelynek során folyamatosan energiát termelt az országnak — most már üzemi gépe a villamosenergia-rendszernek.

A paksi atomerőműben négy 440 MW teljesítményű blokk létesül. Minden blokkhoz egy VVER-440 típusú reaktor és két turbogenerátor tartozik. A további fejlesztés során — az ország villamosenergia-igényeinek és gazdasági lehetőségeinek függvényében — már 1000 MW-os blokkok létesítésével számolunk.

A paksi atomerőmű, amely a világ 267. atomerőműve, sok szempontból prototípus: az első, amely a KGST-országok sokoldalú gyártmányoszkosítási egyezménye alapján épült és biztonsági rendszere kielégíti a biztonsági filozófia legszigorúbb követelményeit. Az erőmű építésében több mint száz magyar vállalatot kívül szovjet, bolgár, csehszlovák, NDK-beli és lengyel szakemberek vesznek részt. Jelentős szerephez jutott a magyar ipar is, amelynek részvétele megközelíti az ötven százalékot. Kiemelkedő műszaki teljesítmény például a Ganz-MÁVAG által gyártott kazettaátrakó, a reaktor aktív zónájának különleges manipulátora.

Az atomerőmű alapkövetelményére 1975-ben került sor. 1980. október 19-én emelték be a csehszlovák Skoda Művek gyártotta reaktortartályt, 1981. november 3-án került sor a turbinák megforgatására. 1982. október 31-én a kazettaátrakó berendezés 42 tonna dúsított urániummal töltötte fel a reaktort, megtörtént a fizikai indítás: december 14-én a reaktorban megindul az önfenntartó láncreakció, megkezdődött az energiafelszabadítás.

Paks teljes kiépülése után a magyar villamosenergia-igények közel negyedét fogja kielégíteni. Ez nemcsak azt teszi lehetővé, hogy a várható igénynövekményt teljes egészében nukleáris energia felhasználásával fedezzük, hanem azt is, hogy energiafelhasználási szerkezetünkön előnyösen változtathassunk. 1990-re a paksi erőmű 11 milliárd kilowattóra, a Szovjetunióban magyar hozzájárulással épülő hymelynicki atomerőmű pedig 2,4 milliárd kilowattóra villamos energiát szolgáltat.

Megvételre keresünk

jó műszaki állapotban levő

fémipari hátraesztergát,

max. 1000 mm-es csúcstávolságig

Spirál

Vegyésipari Szövetkezet

Gyöngy, Ady Endre u.
59-60. 7064

Telefon: 46.

Szingapúr exportsikerei

Szingapúr az „újonnan iparosodott országok” közül is az egyik leg sikeresebb. 1980 és 1981 között a GNP átlagos évi növekedési üteme 7,4 százalék volt — magasabb, mint Japánban és csaknem annyi, mint Szaúd-Arábiában.

E látványos fejlődés révén Szingapúr Dél-Kelet-Ázsia egyik leggazdagabb országává vált, a 80-as évek elejére gyökeresen átalakította korábbi *gasdasági szerkezetét*: az egykor meghatározó jelentőségű textiliparban a versenyképesség — a jelentősen emelkedő bértörölések hatására — csökkent, a textil- és textilipari ipar termelés 1981—1982-ben 32 százalékkal visszaesett. A szingapúri textilipar alacsonyabb feldolgozottsági fokot és kevésbé fejlett technológiát képviselő részet fokozatosan kitéleptik — például Thaiföldre — a városalám már csak a konfekcióiparban akar Hongkonggal versenyezni.

A fejlett tőkes országokba irányuló szingapúri export megközelíti az évi 4 *milliárd dollárt*, ami csaknem egyenlő Brazília vagy Mexikó exportteljesítményével. A szingapúri ipar — és így természetesen az exportot is — ma már elsősorban a kőolaj-feldolgozás, az elektronika és híradástechnika ipar, a gépgyártás és a vegyipar fejmejt.

A gazdaságfejlesztés mindenekelőtt *külföldi tőkéből* finanszírozás. 1981-ben Szingapúrban külföldi cégek állították elő az ipari termelés harmonyegyedét, külföldi vállalatoktól származott a „szingapúri” export 87 (!) százaléka. A külföldi tőke és a külföldi munkaerő hozzájárulása a városalám bruttó hazai termékéhez eléri a 28 százalékot — szemben a 70-es évek eleji 17 százalékkal. A közelmúltban, meg egy olyan év akadt, amikor a szingapúri ipari beruházások teljes egészében a külföldi cégektől származtak.

A Szingapúrban működő külföldi tőke értéke 1981. december 31-én mintegy 17 *milliárd dollár* volt, amely összegnek 31 százaléka származott Észak-Amerikából, 39 százaléka Európából, és 30 százaléka Ázsiából. Az Egyesült Államok és Japán a Szingapúrban beruházott összes külföldi tőke csaknem 25-25 százalékosan tulajdonosa.

A külföldi tőke 40 százaléka a *kőolaj-feldolgozásban* működik, az elektronika iparban az összes külföldi tőke 17, a

fémkohászatban és a nem elektronikus gépek gyártásában pedig együttesen 12 százalékot találhatók. Az egykori vezető iparágak, a textil- és textilipari ipar, valamint a szesz- és dohányipar területén az összes külföldi tőkének már csak 99 százaléka maradt. Ennek megfelelően a szingapúri gazdasági szerkezetben is a feldolgozó ipar vált meghatározóvá: a GDP 28 százalékát állítja elő. Figyelemre méltó sajátosság ugyanakkor, hogy a pénzügyi és egyéb üzleti szolgáltatásokból származik a szingapúri GDP 22 százaléka.

A szingapúri gazdaság pillanatnyilag legnagyobb gonja a *munkaerőhiány*, mindenekelőtt a mérnökök és a szakképzett munkások hiánya. Noha 10 év alatt 55 százalékkal nőtt a foglalkoztatottak száma, miközben a minden egyes ipari munkás által átlagosan megtett mértékű „*érték megduplázódott*”, a munkaerőhiányosság növekedési üteme alacsonyabb volt, mint Japánban, Hongkongban vagy Tajvanon.

A munkaerőhiány pedig a *munkatermelékenység* növekedését is fékezi, mivel a munkáltatók a szükségessélt több munkaerőt tartanak cégesként — nehogy a pillanynyi felüleletet a versenytárs kaparintsa meg. Ilyen körülmények között a munkahely-változtatás könnyű, a kvalifikált munkásoknak évente átlagosan 5 százaléka eszerül munkahelyet, amit Szingapúrban sokallanak.

A *foglalkoztatottak* mintegy 11 százaléka külföldi, de minden ötödik menedzser, mérnök és technikus vendégmunkás. Ez a tendencia fokozódik, becslések szerint az évtized végére a szingapúri iparban foglalkoztatott minden nyolcadik ember lesz külföldi. A kvalifikált munkaerő biztosítása érdekében a szingapúri iskolarendszer a *szekularizációra* épül. Mindezek ellenére Szingapúr továbbra is elsősorban a külföldi tőkére, és jelentős mértékben a külföldi munkavállalókra számít. A külföldi tőkével versenyképes hazai nagyvállalatok — bank, légitársaság, hajógyár, fegyvergyár, stb. — *állami tulajdonban* vannak. A szingapúri vállalatoknak nincs elég tőkéjük ahhoz, hogy versenyezzenek a városállamban működő nemzetközi monopóliumokkal.

(esaki)

Ha egy ágazat válságba kerül, egyre gyakrabban fordul manapság elő, hogy az érintett kormány megmentésére siet és nem bizza a termelés sorsát pusztán a piaci erőkre. A gond a mezőgazdaság esetében még nagyobb. Ha a nemzetközi verseny szabályai teljes tisztaságukban érvényesülnek, úgy az országok behozatal elvieg megszűnhetnének a hazai termelését. Az élelmiszer-önellátás (vagy az önellátásnak jelentős mértéke) azonban a legtöbb országban *stratégiai kérdés*.

Az olcsóbb import *társadalmi következményei* is kevésbé elviselhetők. Ha egy lakatos elveszi állását, mint a tönkrement textilgyár karbantartója, még dolgozhat képessége szerint egy gépgyárban. Ha azonban egy ország növénytermesztése válna veszélyessé a behozatal miatt, úgy az érintett rétegnek nagyrezt lakóhelyet, életmódot és „*ostályt*” kellene változtatnia. És akkor még nem is beszélünk arról, mi történne a nemzeti vagyon részeként nyilvántartott épületekkel, gépekkel, mezőgazdasági létesítményekkel. A mezőgazdasági termékek nemzetközi kereskedelmében tehát a „*szabadverseny*” *sohasem érvényesülhet* teljesen.

Jól jelzi ezt, hogy bár a GATT Államok közötti a kivitelt támogatást, a mezőgazdasági (nem feldolgozó) termékek kivételét tesz. A mérték és a támogatás hatása a világkereskedelemben azonban már más kérdés. Ez jelenti az Európai Gazdasági Közösség és az Egyesült Államok közötti vita alapját.

Az USA és az EKG egyaránt támogatja mezőgazdaságát, *módszereik* azonban más. A tengerentúlon a farmerek jövedelmét úgy igyervezvezt *garantált* ár biztosítja, ez a búza tonnájára tavaly év végén 145 dollár volt. Ha a piacon csak ennyit alacsonyabb ár lehetett el, úgy a különbözlet az állam megfizerte. Az EKG-ban *intervenciók* ár van, ez az említtet időpontban tonnánként 190 dollár volt a búza esetében. Ezen a szinten vásárolja meg a paraszttól terményét a közösség intervenciósi alapja. Van aztán még egy úgynevezett szilipár, ez 1982 utolsó hónapjában 252 dollárt ért el és ez alatt nem lehetett a Közös Piacra özt át eladni.

Az Egyesült Államokban tehát a piac ár a garantált ár alá eshet, a kintestár csak a különbözletet téríti. A Közös Piac országaiiban viszont az intervenciósi ár „*piaci ár*” és így a rendszer költségeit közzvetve a fogyasztók viselik. Az EKG magas mezőgazdasági árszintje nyilvánvalóan szükségessé teszi, hogy a közös-

AGRÁRPROTEKCIÓZMUS

Kölcsönös vádak

ség export esetén ismét anyagilag belépjen és megterítse az alacsonyabb világpiaci árhoz képest mutatkozó különbözletet.

Brüsszel számítások szerint egy mezőgazdasági termelőre az Egyesült Államokban 7300 *dollár* állami támogatás jut, míg Nyugat-Európában mindössze 4780. Ez a számítás azonban bizonyos fogók és szűzők között. Az EKG-ban ugyanis 8 millió termelő él, az USA mezőgazdasági népessége viszont csak 2 millió főt tesz ki. Egy amerikai átlagbirtok nagysága 431 hektár, szemben a közös piaci mintegy 40 hektárral. Ez a méret, valamint a nagyfokú gépészet és kemizálás teszi lehetővé az amerikai mezőgazdasági világpiaci versenyképességét. A nemzetközi kereskedelem árait így — bizonyos fogók torzítva — a tényleges értékvizonyokat — az USA-mezőgazdaság alacsony termelési költségei határozzák meg.

A Közös Piac és az USA közötti *agrárkereskedelmi háborút* a következő tényezők idézték elő. Az Egyesült Államok kezdetűl fogva bizalmatlansággal szemlélte a közös mezőgazdasági politikát, hisz annak rendszerre nélkül Nyugat-Európa a ténylegesen jóval nagyobb piacot nyújtott volna termékeinek. Ezt azonban végző sora Washingtonban lenyeltek és a kormányváltásokok ma is hangsúlyozták: a költséges mezőgazdasági támogatási programokat „*buléjnek*” tekintik.

Támogatók és támadják viszont ma is azt a gyakorlatot, hogy a közösség *ártalmatlanított* exportot növelte meg az elmúlt évtizedben súlyát a mezőgazdasági világkereskedelemben. Különösen erőteljes volt az amerikai magántársaság tavaly, amikor — például a gabona esetében — a rekordszintű világtermelés kezdte lenyomni a nyolcvanas évek legelején kialakult magas világpiaci árakat.

Tovább élte a vitát, hogy mindkét régióban részben *azonos termékekből* — például a kizárólag az USA-ban előállított és a különbözletet téríti. A Közös Piac országaiiban viszont az intervenciósi ár „*piaci ár*” és így a rendszer költségeit közzvetve a fogyasztók viselik. Az EKG magas mezőgazdasági árszintje nyilvánvalóan szükségessé teszi, hogy a közös-

utáni kompenzációként természetben kap fizetséget.

Az elgondolás rendkívül gyorsan népszerűvé vált, és a farmerek együttműködési készsége a mezőgazdasági tárca minden előrelépését túlszárnyalta. Az 1982—83-as szezon termése azonban a nyári szárazság következtében kisebb lett a vártnál, különösen a gabona, gyapot és szója károsodott. Az eredmény egy olyan bizarr helyzet lett, melyben a farmároknak kellett sok esetben emelhető árakon felvásárolnia azt a terménymennyiséget, melyet a PIK szerint a farmereknek megfizért.

Igy az idén a mezőgazdaság támogatására várhatóan 24 *milliárd dollár*ba kerül majd, de ezzel együtt a kiskereskedelmi élelmiszerárak emelkedése nem kerülhető el. Logikus következmény, hogy a kormányzat mezőgazdasági szuovicionális politikája és általában a mezőgazdaság „*igye*” veszített népszerűségéből. Adódik a kút: az okot a „*külső ellenségek*”, a Közös Piac által „*agyonszubvencionált*” jövétlen kell keresni, mely a farmerek érdekeit védő lépéseket végül is kikényserítette.

A másik oldalon tehát agresszívebbé vált az amerikai mezőgazdasági *exportpolitika* is. Jele volt ennek, hogy támogatott áron adták el az évtizedben amerikai lisztet és tejtermékeket Egyiptomnak, miközben „*hagyományosan*” ezt a piacot az EKG — természetesen ugyancsak támogatott — árul látták el. Időközben a bírósági bizottság *közvetlen* javaslatát a közös mezőgazdasági politika felülvizsgálására, az elgondolások azonban nem nyugtatták meg Washingtont. Számítások szerint a változtatások a jelenleg mintegy 8,2 *millió dolláros* EKG-ra irányuló mezőgazdasági exportot talán a felére is csökkentené.

Az amerikai *válságelvezésre* több lehetőség kínálkozik. Először is a piacra lehet önteni a tengerentúli termékeket, jelelve a támogatással el lehet adni a barmait és a tojást. (Ez utóbbi lépés elsősorban a Közép-Keleten rotona a jelenleg exportálók esélyeit.) A kongresszusban több olyan törvényjavaslat van kidolgozás alatt, melyek a mezőgazdasági kivitelt támogatásával foglalkoznak.

Egy elképzelés szerint a kormányknak az elkövetkezendő két évben összesen 300 *millió dollár* állna exportszubvencióként rendelkezésre. Lehetőse nyilna arra is, hogy az adminisztráció fokozott mértékben jutalmazza élelmiszereségyit olyan országoknak, amelyek kereskedelmi feltételekkel is kívánják aztán importálni. A törvényhozás hangulatát jelzi, hogy a szenátus nemrég kiegészített füzött a Nemzetközi Valuta Alap tevékenységét taglalo törvényhez. E függelék megiltatná az Egyesült Államok képviselőinek olyan országok részére hitelek támogatását, melyek erőteljes támogatásban részesítik kivételüket.

A Közös Piac elleni fellépésben az USA *természetes szubvenciósei* mindazon államok, melyek érdeket az EKG mezőgazdasági politikája jelenleg vagy módosított formája sérti. Ausztrália így bírták és marhadészek, például, Zéland pedig bárány és vajkivitelé feltételeit. A brüsszeli javaslatok szerint például a birkahús minimális importár kerülend megállapításra, míg a vajexportor Új-Zélandtól az integráció egy nemzetközi „*vajkartellben*” való részvételt kíván.

Az agrárkereskedelmi háború nem „*preszizsokokból*” nyevgett, hanem azért, mert a két szemben álló fél gazdasági érdekei világsan *ülöznek*. A feszültség a rossz termések valamit enyhíthetnek, véglegesen azonban nem oldhatják fel azokat. A közösség exporttámogatási rendszerét a tengerentúlon „*fosztogató jellegetűnek*” tartják, Brüsszelben viszont szemmi követelvést nem látnak a jelenlegi gyakorlatban. A közeljövöben egy-egy „*szűrés*” kölcsönösen várható és elközelíthető — ilyen lehet egy látványos támogatott exportügylet — piacvédő protektionista intézkedések ugyancsak nem kizártak.

Általános *agrárkereskedelmi háború* a világpiacra azonban nem valószínű. A felesleg és a kiegészítő támogatott áron való rendszeres piaca dobának ugyanis csak egy következmény lehet: lemennek a világpiaci árak.

A *készletezőknek* azonban éppen az lett volna a célja, hogy a farmerek magasabb jövedelmét kaphassanak a szárogódn a piac által elismertnél. A két fél most kölcsönösen azaz vilkója egymást, hogy aktíválkál megzavarják a világkereskedelm normális menetét. Aligha lehet céljuk a nemzetközi mezőgazdasági árucere értékvizonyainak tartós felborítása.

Gonda György-Szentgáli Péter

A Világbank társakat keres a hitelnyújtáshoz

Az elmúlt évtizedben a fejlődő országok legjelentősebb külső finanszírozási forrását a kereskedelmi bankok jelentették. 1982 végén a harmadik világ közepes hosszú lejáratú adósságainak állománya mintegy 625 *milliárd dollár* volt, aminek negyötöde (az első olajárrobanást megelőző időszakban 20 százalék) származott magánforrásokból.

A kölcsönfelvételnek ez a esatarmája olyan *pótlólagos eszközök* igénybevételeit tette lehetővé számukra, amelyek más, hivatalos fejlesztési intézményektől nem állt volna rendelkezésükre. A hitelnyújtásnak ez a formája azonban idővel hátrányos következményekkel is járt; a hitelnyújtóknak kinnlevőségeiket egyes esetekben anélkül növelték, hogy azok minőségét megfelelő módon figyelemmel tudták volna kísérni, másrészt a hitel igénybevevői szem fordítottak kellő figyelmet arra, hogy gazdaságpolitikájuk lehetővé tegye a visszafizetési feltételek teljesítését.

A fejlődő országok és a kereskedelmi bankok közötti hitelkapcsolatok bővülési üteme ilyenformán a hetvenes években tapasztalt gyors növekedés után az utóbbi időben jelentősen *lelassult*. Ezért nagy jelentőséget kapott a Világbank eszközeinek a magánforrásokból származó finanszírozási lehetőségekkel történő összekapcsolása (co-financing). Közel 10 éve annak, hogy a Világbank finanszírozási gyakorlatába bevezette a más pénzügyi intézményekkel együtt történő közös finanszírozás *három formáját*. A kísérlet azonban nem bizonyult igazán sikeresnek. Bár 1982-ben 7,7 *milliárd dollár* értékű tőket fordítottak közös finanszírozású projektek megvalósítására — ami jóval meghaladja az 1981. évi 4,1 *milliárdot* —, ez a kereskedelmi bankok által a fejlődő országoknak nyújtott hiteleknek csupán egy, legfeljebb 1,5 százalékát jelenti. Ráadásul az utóbbi időben tovább erősödött a kereskedelmi bankok ellenállása ezzel az ügyletfajlával szemben.

Különböző lehetőségek

A Világbank szakértői olyan új *rendszert* dolgoztak ki, amely megpróbálja vonzóvá tenni a co-financing formáját mind a hitelnyújtó, mind pedig igénybevevője számára. Az újonnan kidolgozott módszer értelmében a bank azon kívül, hogy közvetlen hitelt nyújt (ez az „*A*” kölcsön), részt vállal a kereskedelmi bank, másrészt prioritást élvez a kölcsönfelvétel beruházási rangsorában. Ezzel szemben a *szokásoshoz* képest hosszabb lejáratú időkét kell biztosítania az adó számára, aki ráadásul azokat a hitelnyújtót részesíti előnyben, akik az eddigiekhez felül pótlólagos hitelnyújtásra is hajlandóak. A kereskedelmi banknak ugyanakkor azt is tudomásul kell vennie, hogy ha problémák merülnek fel a kölcsönnel kapcsolatban, akkor a szindikátusban a Világbank szava a döntő a megoldási lehetőségek kiválasztása során.

Akadályok nélkül

A Világbank előnye a kibővített co-financing módszerekkel kapcsolatban az, hogy a kereskedelmi bankok eszközei mobilizálhatók, széles körben alkalmazhatók és olyan feltételek mellett szerzhetőek meg, amelyek a legkedvezőbbek a projektum és az illető ország gazdasági és pénzügyi szempontjából. Hátránya, hogy a kereskedelmi bankokkal közös tranzakcióban való részvétel megnehezíti számukra, hogy megvédje preferált hitelnyújtói státusát.

Bár a Világbank és a kereskedelmi bankok hitelezési gyakorlata általában több vonatkozásban is *eltér* egymástól, ennek ellenére úgy tűnik, nincs alapvető akadály a kétfajta kölcsönzési forma összekapcsolásának. Igaz, a kamatszámítás módja, a lejáratok, a valutaszélesztés, a tőkésítettség megítélése stb. mellett különböző mutatók az hitelrésztelők folyósítása és azok felhasználása tekintetében is. A kereskedelmi bankok ugyanis az egyes hitelrésztelők folyósítását általában nem kötik speciális kiadásihoz; a folyósítás lehetőleg nagy, egyenlő részletekben történik, általában az adós igényei szerint.

A Világbank az egyes hitelrésztelők *kiadások* dokumentálása ellenében folyósítja, ami sok kis, egyenként nagy összegű kiadásból állhat. Ez a technika jellegű különbség azonban előreláthatólag nem jelent majd lényeges akadályt a kétfajta kölcsönzési forma összekapcsolásában. A Világbank és a tőkés kereskedelmi bankok finanszírozási együttműködésének új mozgásformái vonatkozóan újabb lendületet adnak a szűk finanszírozási lehetőségekkel szembenző fejlődő országok tőkével való ellátásának. Az egyelőre kísérletnek tartott bevezetési szakaszban az első lépésben, a magánbankokkal közös finanszírozási megállapodást éppen Magyarország vonatkozásában szervezte meg.

L. E.

KÖRKÉP

EGYIPTOM

FOKOZÓDÓ ELADÓSODÁS

Az 1983-84-es költségvetésében az olajársökkenés mintegy 200 *millió dollár* bevételcsökést jelent Egyiptom számára, amelynek külföldi adósságállománya 16 *milliárd dollárt* tesz ki. Az elkövetkező években pedig — mint legutóbb a felhívatalos *Al-Ahram* egy cikkében megállapította — az országnak növekvő nehézségeket kell szembenéznie. Jövőre ugyanis az olajársökkenéséből származó veszteség előreláthatóan *megduplázódik*, s folyamatosan csökkennek a külföldön dolgozó egyiptomi *vendégmunkások* bevételei is. Ezek korábban több mint 3 *milliárd dollárt* kitevő beszege már 2,5 *milliárd dollár*ra esett vissza, s várhatóan tovább csökken, mert az olajban gazdag arab országok egyre kevesebb munkaerőt foglalkoztatnak. Minthogy pedig a *Szezi-csatorna* már teljesen kihasználta, s bővítésére csak a távoli jövőben kerülhet sor, az ennek használatából származó jövedelem sem fozokozhat.

PORTUGÁLIA

ADÓSSÁGCSÖKKENTŐ INTÉZKEDÉSEK

A közeljövöben a Nemzetközi Valuta alap előreláthatóan jóváhagyja Portugália részére 480 *millió dollár* készenléti hitelt nyújtást, s ezzel párhuzamosan a kormány másfél évre szóló intézkedést teremt dolgozók ki az ország külföldi eladósodásának megállítására, illetve csökkentésére. Ezek közé tartozik, hogy a hitelkamatok legutóbbi felemelése óta a rü-

vid lejáratú (legfeljebb háromhónapos) hitelek után 29,5, az öt événél hosszabb lejáratú hitelek után pedig 32,5 *százalék* kamatot számítanak. A bejelentett intézkedések között szerepel a közületi kiadások és az államosított ipar beruházásainak csökkentése, s a béremelések fokozottabb ellenőrzése az állami szektorban.

A tervek szerint a fizetési mérleg hiányát, amely 1982-ben 3,2 *milliárd dollárt* tett ki, ez év végére 2 *milliárd*, 1984-ben pedig 1,25 *milliárd dollár*ra kívánják csökkenteni. Miután az új kormány júniusban már 12 százalékkal leértékelte az escudót, a leértékelést folytatja egy-egy százalékkal a jövőben is havonta kívánja. Az említett és más takarékosági intézkedésektől azt várják, hogy fekéződik az ország adósságállományának eddigi gyors ütemű növekedése, s 1983-ban nem haladja meg a 14,6 *milliárd dollárt*, 1984-ben pedig a 16 *milliárdot*.

vett technológiát alkalmazta, a jövőben a japán vállalat gyártási eljárásával termelnek majd nemcsak a most átvendőt nyugat-európai gyárak, hanem a Dunlop tulajdonában más országokban, így például az Egyesült Államokban, Indiában és Dél-Afrikában megmaradó vállalatok is.

A nagy feltűnést keltő tranzakciónak — nyugat-európai szemszögből — az a „szépséghibája”, hogy tovább növeli majd a *munkanélküliséget*. Ertesülések szerint ugyanis a Sumimoto nem hajlandó átvenni egy angolt és két franciaországi Dunlop-üzemet, miáltal az előbbinél 1000 fő, az utóbbi kettőnél pedig 4500 fő válk állástalanak. Azok a francia elképzelések, amelyek szerint kiutat jelenthetnek, ha a Sumimoto tőkéredélyességét vállalja a Michelinnél, azért tűnnek kilátástalannak, mert a francia vállalat — a világ második legnagyobb gumiabroncs-gyártója — 4 *milliárd frank* veszteséggel zárta az elmúlt évet, s így maga is munkaerő-csökkentési problémák előtt

INA

BBB VEGYES VÁLLALAT

Újabb intézkedésekkel kívánják elérteni az ösztönzést külföldi cégek részvételével Kinában működő vegyes vállalatok létrehozására — erről nyilatkozott az elmúlt napokban angol újságíróknak *Po Ji-po*, a KKP központi bizottságának tagja, a kormány gépipari bizottságának elnöke. Mint mondotta, a tervezett intézkedések között szerepel az *adóköltségek* csökkentése, továbbá az, hogy *garantálják* a vegyes vállalat által a belföldi piacra egyenlő mértékű értékesítést. Az elgondolások szerint lehetővé teszik, hogy a vegyes vállalatok akár kínai, akár külföldi vezetője legyen, a külföldiek pedig *adózat* után jövedelmüket és nyereséget szabadon külföldre utalhassák. A *latokat* szerint elsősorban amerikai, kín és nyugat-európai üzletemberek zéről mutatkozik érdeklődés a korábban kedvezőbb feltételek mellett létesítendő vegyes vállalatokban való részvételért.

Az 1984-es népgazdasági tervek kidolgozásához kidótt párt, állami és szervezeti közös *irányelvek* a szocialista munkaverseny középpontjába a következő jelszót állították: „A teljesítmé-

NDK

Fejlett technikával az exportbővítésért

Az NDK-ban a 80-as években sikeres terékek rá az *intenzív növekedés* útjára. Az importlehetőségek csökkenése és drágulása miatt a gazdaságpolitika középpontjába állították az energiával és az anyagokkal való takarékoskást, a fokozottan anyag- és energiaigényes termelési struktúra módosítását, a hazai anyagok és energiahordozók minőségének előtti barmaszám), valamint a másodikos nyersanyagok (a használt- és hulladékanyagok) hasznosítását, az anyag- és energiamegtakarító technológiák átvetelét, az anyagok magasabb fokú feldolgozását.

Ilyen módon 1983. I. félévében is 8 *százalékkal* sikerült csökkenteni az alapanyagok és energiahordozók felhasználását. Így a termelő felhasználás 3 százalékos csökkenése mellett az állami iparban 4,5 százalékos termelésnövekedést értek el. A kedvezőtlené vált világpiaci helyzetben fokozódó terhek miatt az NDK-ban is leszűkült beruházási kereteket döntően a termelés *keresetűsítésére* és *racionálizálására* fordították.

Az iparban kialakított kombináltrendszer, az egész ágazatot átfogó újratervezési egységek révén igyekeznek elérni a kutatás és fejlesztés összekapcsolását az innováció és az exportképesség növelése feladataival. A racionalizálási eszközök kombinációját belüli saját gyártása révén mozdítják elő a gyártmány- és gyártásfejlesztést. A korábbi évek tempójához hasonlóan 1983 első felében is további 17 *százalékkal* bővült a racionalizálási eszközök kombinációján belüli előállítása. A kombinátok vezetői teszik felelősé az export és a lakosság fogyasztási cikkekkel való ellátásáért.

Az 1984-es népgazdasági tervek kidolgozásához kidótt párt, állami és szervezeti közös *irányelvek* a szocialista munkaverseny középpontjába a következő jelszót állították: „A teljesítmé-

nyek nagyfokú növelésével, növekvő termelékenységgel, hatékonysággal és minőséggel — mindent a nép és a békéjéért.” Az irányelvek hangsúlyozták a kutatás és a fejlesztés iránt megővekedett elvárásokat „*csústermékek*” előállítására.

Azt követelik meg, hogy a kutatás és fejlesztés saját kezűvel megkezdődjen a *szerveletmenet* hozzon létre. Változatlanul előtérbe állítják a termelő felhasználás, az önköltségek csökkentését, a munkaerő-gazdálkodás és munkafegyelm javítását. Nagyobb figyelmet fordítanak a teljesítmények mérésére. Az önálló elszámolás keretében a kombinátokon belül a nettó termelés, a nyereség, a lakosság és az export számára való termelés mutatói szerint állapítják meg a teljesítményeket. Ezen túlmenően a teljesítmények *tapasztalattal* útján való egybevetését tekintik fő módszernek, elöl várják az indokolatlan különbségek kiküszöbölését, a tartalékok feltárását, a legjobb módszereinek átvetelét.

Az NDK külgazdasági kapcsolatainak feltételező része a *KGST*-hez, mindenekelőtt a Szovjetunióhoz fűződik. 1982-ben az NDK külkereskedelmi forgalmának 75 *százalékát* a KGST-országokkal, ezen belül 38 százalékat a Szovjetunióval bonnyolította le. Az NDK-ban több iparágként szovjet exportra dolgozik, pl. a hajógyártás, a vasútépítési gyártás, a nehézsépgyártás, a szerszámgyártás, az elektronika stb.

Az NDK *távlati fejlesztését* is döntően a Szovjetunióval való munkamegosztás egyezményei határozzák meg. Az NDK részt vállal Szibéria feltárásában, az energiatechnikai építésében, a vegyipar közös fejlesztésében, a könnyűipar rekonstrukciójában. Mindenekelőtt a Szovjetunióval való kutatási-fejlesztési együttműködésre törekednek. Arra számítanak, hogy az anyagok és energiahordozók megővekedett árát magasabb feoldolgozás és műszaki igényű termékekkel fizetik meg.

Bársony Jenő

Eredmények és tennivalók

ÖNKRITIKUSAN. Tavaly a KGST-tagállamok együttvéve a nemzeti jövedelem 2,6 százalékkal, az ipari termelés 2,3 százalékkal, a mezőgazdasági termelés pedig 3 százalékkal volt magasabb, mint egy évvel korábban. Ezek az eredmények nemcsak a világ gazdaság más gazdasági régióinak, vagy egyes országainak teljesítményével összehasonlítva figyelemre méltóak, de mint a végrehajtó bizottság a legutóbbi ülésük óta végzett munkáival kapcsolatos előterjesztésében megállapította: „A megnevezett gazdasági körülmények ellenére az országok megvalósították a jelenlegi ötéves terv előirányzatait.” Mégis, a mostani tanácskozáson többet beszéltek a nehézségekről és a gondokról, mint a sikerekről, ami jelezte azt, hogy a korábbi időszakhoz képest a tagországok magasabbra tették az egymás közötti kapcsolatok mércéjét. Az együttműködésben rejlő lehetőségek, az azok kihasználását lehetőző okok kapcsán megállapították: az utóbbi hónapokban több egyezményt írtak alá az ipari robotok gyártására, a mikroprocesszorok technika, az egészséges elektronika elterjedésére, az energetikai iparág fejlesztésére stb., két- és sokoldalú megállapodások születtek a gépipar, a vegyipar, a könnyűipar, az élelmiszeripar területén is. Csak hogy ezeknek az egyezményeknek — akár csak a korábbiak többségének — gyakorlati megvalósítása lassabb az indokolt. Nem véletlenül fogalmazott *Nyikolaj Tyihonov* szovjet kormányzó úgy, hogy „... a végrehajtott bizottságok és a KGST illetékes szervezeteinek meg kell gyorsítaniuk munkájukat annak a programnak a végrehajtásában, amely a legkorszerűbb gépek és berendezések gyártását irányozza elő az ipari robotok, a mikroprocesszorok technika és a mikroelektronika széles körű felhasználása alapján.”

KÜLKERESKEDELEM. A KGST-államok egymás közötti forgalma 1982-ben folyó árakon számítva, 11,5 százalékkal bővült, míg az árucserforgalom egészében 6,6 százalékkal emelkedett. Többször is szóba került, hogy nem elegendő csak az együttműködés méretét bővíteni, a megállapításokat „tétő alá hozni”, hanem a vállalt kötelezettségeket, pontosan, hiánypótlással végre is kell hajtani. Ezzel összefüggésben emlékeztetett a szovjet kormányó arra, hogy a tervezési, illetve a külkereskedelmi szervezeteinek már a szállítási kontingensek kidolgozásakor, a szállítási szerkezetének és árnyalainak elkészítésekor következetesebben figyelembe kell venni a kölcsönös előnyök elvét és a kereskedelmi, valamint fizetési egyenlegek kiegyensúlyozottságát. Ezt a gazdasági kapcsolatok dinamikus fejlődése lényeges feltételként jelölte meg.

Közös érdekelt fogalmazódott meg ugyanakkor a szállított termékek — ezen belül is a kooperációban, szakosításban készülő részegységek, alkatrészek, késztermékek — minőségének a javítása. E területen a szükségesnél lassabb előrehaladás egyik — talán legfontosabb — oka, hogy a tudományos-műszaki kapacitások változtatásai *atacsony hatékonysággal* hasznosultak a tagországokban. „Erőfeszítéseket tettek ugyan az országok az elmúlt években a tudományos-műszaki együttműködés zavartalan levezetésére, de nem sikerült még kellően alkalmazni a területen a legkorszerűbb tudományos eredményeket — húzta alá *Grisa Filippov* bolgár miniszterelnök. Az együttműködésnek a javításában a megfelelő intézmények és szervezetek közötti közvetlen kapcsolatok fejlesztése sokat segíthet.” A termékmínőségének javításáért *Nyikolaj Tyihonov* utalt arra, hogy a Szovjetunióban jól tudják: a KGST-országok érdekében a szovjet energiaforrások és nyersanyagok szállításaiban, erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a lehetőségekhez képest a jövőben is folytassák ezeket a szállításokat. Értékelhető azonban — fogalmazott a szovjet miniszterelnök —, hogy a lehetőségeink sokban függenek attól, milyen mértékben képesek a KGST országai a szovjet népgazdaság fontos termékeiket szállítani.

ENERGIA- ÉS ANYAGTAKARÉKSÁG. A legutóbbi ülés előterjesztések szerint is az ezredfordulóra 900-1000 millió tonna fűtőanyag egyenlőre államiótan energiatermelésre lesz szükség az európai KGST-országokban. Ez annyit jelent, hogy az energiaszükséglet az 1980-as szinthez képest mintegy 1,4-1,6-szeresére nő. A KGST-ben megvalósuló gazdasági együttműködés fejlesztésének egyik alapvető kérdése volt és marad — mutatott rá *Lázár György* — a tagországok biztonságos fűtőanyag- és energia- és nyersanyag-ellátásának hossz-

szú távra való megoldása. Noha valamennyi országban erőfeszítéseket tesznek az energiatörzsek kitermelésének növelésére — a rendelkezésre álló beruházási hányadóból egyre nagyobb részt költöznek a kőolaj-, a szénbányászat fejlesztésére, atomerőművek építésére — várhatóan tovább bővül majd az import részaránya az energiatermelésben.

A beszerzések drágulása, illetve a beruházási költségek emelkedése arra kényszeríti az országokat, hogy az önálló energia- és anyagtakarékossági programok mellett *összehangolják* az irányú tevékenységüket a KGST keretein belül is. A berlini tanácskozáson komplex együttműködési intézkedéseket határoztak el a KGST-tagállamok fűtőanyag-, energetikai és nyersanyagforrásainak — a másodlagos erőforrásokat is beleértve — megakarítására. Együttal kijelölték az észszerű felhasználásra irányuló együttműködés fő irányait. Ebben a munkában az volt a cél, hogy súlyponti területeket képezzenek, az erőforrásoknak koncentrációját, és a lehetőségek szerint már rövid távra eredményeket érjenek el. A többi között elhatározták: a kooperáció és a szakosítás további bővítését, az energia- és anyagtakarékos gépek, berendezések gyártásában, amiből ma még hiány van. Bővítik az energiaszükséglet ellenőrzését, automatikus szabályozását szolgáló műszerek, készülékek gyártását. Elhatározták, hogy a legnagyobb energifelhasználó ágazatokban — elsősorban a kőolajvegyészetben, a kohászatban, a vegyiparban, az élelmiszeriparban új energiatakarékos technológiában dolgozva tovább bővítik a 16 tapasztalati körrel szülő kölcsönös tájékoztatást, és segítséget nyújtanak a partner országoknak — szerződéses alapon — a kedvező eredmények mielőbbi bevezetésére. A KGST bizottságainak ajánlásai alapján egyelőre csak az 1985-ig szóló programokat határozták meg, de a résztvevők — mint az ülészakról kiadott közlemény megállapította — szükségesnek tartották, hogy az ezredfordulót megelőzők meg az anyag- és energiatakarékosságban az együttműködés tennivalóit.

MEZŐGAZDASÁG. A KGST-tagállamok lakossága élelmiszerellátásának javítására ugyancsak komplex együttműködési intézkedéseket hagytak jóvá. Ezek kiegészítik a korábban elfogadott mezőgazdasági és élelmiszeripari hosszú távú együttműködési célprogramot. Előirányozzák a többi között a gabona és a takarmánytermelés, a vetőmag, a zöldség és a gyümölcs termelésének és kölcsönös szállításának további növelését. Elhatározták, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszeripar igényeit jobban kielégítő gépek és berendezések gyártását szakosítva bővítik. A tudományos-műszaki együttműködés bővítésével csökkentik a betakarításban, a tárolásban és a feldolgozás során keletkező veszteségeket. A tervezet 47 téma megoldására irányoz elő együttműködési javaslatokat, amelyek közül 34 kidolgozásában Magyarország is érdekelt. E napirendi pont kapcsán több felszólaló emlékeztetett arra, hogy az európai KGST-országokban a termőföldek területét csak nagyon korlátozottan lehet növelni, tehát az egyetlen megoldás a *termelékenység* fokozása. Az egyes tagországok tapasztalatai azt mutatják, hogy mind a növénytermesztésben, mind pedig az állattenyésztésben nagy tartalékok vannak az intenzív gazdálkodásnak, csak hogy ezekhez számottevő beruházásokra van szükség. A nagyobb költségek csak hosszabb idő távlatában hoznak eredményeket, ezért javasolta a bolgár miniszterelnök, hogy a mezőgazdasági termelés bővítéséhez szükséges beruházásokban azok az országok is részt vegyenek, amelyek importálnak. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek stratégiai fontosságúak, s azok termelésének korszerű szintre emelése megközelíti, vagy eléri — esetenként meghaladja — a kitermelő iparágak fejlesztésének tőkeigényét — hangsúlyozta *Lázár György* felszólalásában. Ilyen körülmények között — folytatta — különösen fontosnak tartjuk, hogy mielőbb reális alapokra helyezze a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek termelésének és forgalmazásának közös gazdasági feltételeit.

CSÜCSALÁTKOZÓ. A 37. ülészakán fontos bejelentés hangzott el: befejeződött a KGST-tagországok legfelső szintű gazdasági tanácskozásának előkészítése. Ez az értekezlet a várakozások szerint minőségileg új, magasabb szintre emeli majd a gazdasági integrációt, s további üztönzést adhat a feladatok megoldásához.

(fargó)

Gerard Debreu,

a kaliforniai egyetem francia születésű 62 éves matematikaprofesszora kapta a svéd királyi tudományos akadémia *döntése értelmében az idei közgazdasági Nobel-díjat. Az indoklás szerint a professzor a közgazdaságtan egyik legfontosabb területén, az általános egyensúly-elméletben végzett alapvető munkáival érdemelte ki a kitüntetést. Új elemző módszereket vezetett be és alkalmazta az általános egyensúly elméletét — olvasható az indoklásban.*

Ha Debreu munkásságát, és személyiségét röviden elemezni kívánjuk, akkor elsősorban a páratlanul nagy matematikai tudást kell kiemelni. Az elméleti közgazdaságtan kialakulása óta a kutatók mindig törekedtek arra, hogy elméletüket legmagyarabb eredményre, az általános egyensúlyelmélet modelljére az úgynevezett Arrow-Debreu-modell, amely az árak szerepét vizsgálja a gazdasági egyensúly megteremtésében. Az egyensúlyi iskola elképzelése szerint egy *magára hagyott, külső beavatkozásoktól mentes szabadverseny gazdaságban az árak mozgása és az ennek megfelelő, ezzel szorosan összefüggő jövedelem-áramlások olyan piaci változások eredményeznek, amelyek a gazdaságot egyensúlyba hozzák* (Egyneműly alatt az iskola képviselői a piac egyensúlyt értik, vagyis azt, hogy az adott árak mellett a piacon levő kereslet megegyezik a kínálattal.)

Az egyensúlyi árendszert egyik alapvető tulajdonsága: biztosítja az erőforrások optimális allokációját, vagyis azt, hogy a gazdaságban rendelkezésre álló eszközöket hatékonyan üzemeltessék. Debreu nevezetes eredménye éppen azt állítja, hogy ez az állítás fordítva is igaz: *a gazdaság hatékony állapota a gazdaság bizonyos paramétereinek alkalmas megválasztása mellett egyensúlyi állapotot tesz lehetővé, vagyis a hatékony és egyensúlyi állapot összessége egybeesik.*

Az egyensúlyi feltételeknek bizonyításával több szerző foglalkozott, de a kérdést megnyugtatóan csak az Arrow-Debreu-modell tisztázta. Egyik fő érdeme a közgazdasági és matematikai elvek, gondolatok szerves egységbe való ötvözése. Minden matematikai állításnak pontos közgazdasági tartalma van és a modell minden közgazdasági tulajdonságát matematikai tételként implikál. Az egyensúlyi feltételeknek bizonyítása jelentős segítséget adott az egyensúlyi iskola képviselőinek. Több szerző foglalkozott a modell kiterjesztésével, vagy egyes gazdasági egyensúlyi állapotokat meghatározásával.

Az Arrow-Debreu-modell tökéletes felépítése előtt a bírálók is fejet hajtottak, s csak a modell *gyenge pontjait, a közgazdasági alapfeltevéseit bírálják. Mindemellett verseny és a korlátlan mennyiségű árjellegű információk kizárólagos voltát kifogásolták. Megjegyzik, hogy az egyensúlyi elmélet tudósainak rugalmasnak kell lennie a gazdasági alkalmazásoknál folytatott, táltságosan is racionálisnak gondolja a gazdaságot mozgató különböző erőket.*

Debreu egy másik kiemelkedő eredménye a hasznossági index-függvény létezéséről szóló tétel. A neoklasszikus iskola „elképzelése szerint a fogyasztók viselkedését az úgynevezett hasznossági függvénygel írhatjuk le. A fogyasztó azt a számúra lehetséges, elérhető fogyasztási kosarat választja, amely a maximális hasznosságot biztosítja a számára.

A közgazdasági elméleten belül *parázs vita alakult ki arról, hogy létezik-e egyetlen hasznossági függvény, mérhető-e egyetlen összevető számmal a fogyasztó viselkedését, vagy csak az egyes alternatívák közti választás írható le. Debreu megmutatta, hogy igen általános és természetesen feltételek mellett létezik hasznossági függvény, és ezzel egy kb. ötvenéves készhagyj menő, és könnyvratuak megítöltó vitát döntött el.*

Debreu minden dolgozatát és munkáját a rendkívüli elegancia és világos okfejtés jellemzi. Mindig a legnehezebb kérdéseket vizsgálja és a legbonnyolultabb kérdést is új megvilágításba tudja helyezni. Eredményeit rendkívüli matematikai éleslátásának köszönheti.

Medvegy Péter

Két esztendővel Mubarak hatalomra jutása után némi javulásról adnak számot az egyiptomi gazdaságról közel-múltban készített statisztikai jelentések. A bruttó hazai termék (GDP) az 1982-83-as pénzügyi évben 7,6 százalékkal nőtt, alig maradvál az új ötéves terv évi átlagos 8 százalékos előirányzatától. A dinamikus gazdasági növekedés még eredményesebb lett volna, ha nem csökkenne Egyiptom olajbevételei, s nem eszik vissza a Szuézi-csatorna jövedelme.

Mérsékelt deficit

Noha a GDP alakulása fontos tényezője az egyiptomi gazdaságnak, a teljesítmény megítélésének korántsem az egyetlen mutatója. A Szadat elnök halálát követő két esztendőben a fogyasztás helyett a *beruházásokon* volt a hangsúly. Mégpedig a belső beruházásokon, hiszen az állami beruházások mellett szükség volt a beföldi tőke mozgósítására is.

Az egyiptomi magántőke azonban továbbra sem aktiválta magát a kívánt mértékben, a „lappangó” tőkek „kivárnak”, illetve külföldön keresnek nagyobb profitlehetőséget. A *magántőke* ugyanis meglehetősen elégedetlen az új kormányzat gazdaságpolitikájával. Az ösztönzések sora ellenére úgy érzi, hogy működése kevésbé szabad, mint Szadat idején. Pedig csak arról van szó, hogy az egyiptomi vezetés szeretné a magántőkét is elsősorban az ország gyarapodásának szolgálatába fogni. Noha a gazdaság kulcsadataiban továbbra is az állami szektor a meghatározó, a kormány igyekszik minden támogatást megadni a termelékenyen dolgozó magánvállalatoknak.

Az ország gazdasági helyzetét jócskán meghatározza a szubvenciók nagysága. A 45 millió lakosság többsége központi támogatást élvez az élelmiszer-vásárlásnál. A támogatás — amelynek összege évi 3 milliárd dollár, vagyis a költségvetés negyede — egyben ördögi kört is jelent Egyiptomban. A gazdaság talpraállásához a szubvenciók fokozatos csökkentése volna a szükség, ez viszont beláthatatlan társadalmi és szociális következményekkel járna.

Az IMF az országának nyújtott óriási kölcsön egyik feltételeként szabta a támogatási rendszer fokozatos felszámolását, erre azonban belátható időn belül nem nyílik lehetőség. Nyílt titok, hogy a szubvenciók elősegítik a pazarlást és igen nagy terheket rónak a gazdaságra, de az is érthető, hogy szinte lehetetlen a rendszert megszüntetni, ha már egyszer alkalmazták.

Eredményeket sikerült elérnie a Mubarak-kormányzatnak az *egyensúlyi helyzet* javításában. A fizetési mérleg hiánya egy esztendő alatt 17 milliárd dollárról 908 millióra csökkent. Az export értéke az elmúlt pénzügyi évben 23 milliárd dollár volt, szemben az egy évvel korábbival 2,7 milliárdos értékkel.

Valamelyest visszafogták az importot is, amely egy év alatt 100 millió dollárral, 5,3 milliárdra csökkent. A nem lét-szükségletti cikkek importadókát vetettek ki a letűlt rendszert. Az importérték 4 csoportra osztották, s egy hónappal az akkreditív megnyitása előtt konvertibilis devizában kell letéte helyezni az importálandó cikkek árának 25-100 százalékát. Az ésszerűbb importgazdálkodás egyik eleme az is, hogy bizonyos értékhatár fölött csak tendereken keresztül lehet eladni az állami vállalatoknak. A beérkező ajánlatok elbírálásában — értéktől függetlenül — részt vesznek a minisztériumok és a kormányok képviselői is.

Egyiptom importja azonban még sokáig *magas maradvál*, hiszen az évi másfél millió fővel gyarapodó lakosság élelmiszerre, háztartási gépekre, ruhákra, szociális segélyek összége, mert ezek nélkül zavartalanul követhetnének be az alapellátásban. A legtöbb segélyt jelenleg az Egyesült Államok folyósítja készpénz, illetve kedvezményes vásárlási lehetőségek formájában.

Csökkenő szubvenciók?

Egyiptom *külföldi adósságállománya* elérte a 22 milliárd dollárt, az ország azonban pontosan teljesíti fizetési köte-

Ellentmondásos fejlődés Egyiptomban

zettségét. A központi bank kormányzója szerint az országot nem fenyegeti fizetési nehézség. A kölcsönfelvétel a jövőben meghatározott fejlesztésekhez kapcsolódik; olyanokhoz, amelyek hozzájárulnak az export növelésében a kölcsönök zavartalan visszafizetéséhez.

Az egyiptomi helyzet szerint azonban az *egyensúlyi helyzet* majdnai megteremtésének nem az import visszafogása és az újabb hitefelvételek a garanciái. Továbbra is a kőolaj maradvál az ország első számú bevételi forrása (évente 30 millió tonnához a felszínre), de a jövőben növelni szándékoznak a gyümölcsök, a zöldségek, a textíliák, a cipők, a gyógyszerek és a műanyag árak kivételét. A dinamikus exportnövekedésnek azonban nagy igen jelentős gátja: az egyéb termékek kivételéhez nincs megfelelő ipari háttér. S enélkül hosszabb távon nem lehet kellően hatékonyak az exportközvetítő eszközei sem.

Külön bizottság tűzi ki az elérendő árakat a külföldi piacokon, s a szabályozás lehetővé teszi, hogy az eladó az exportjövetelem 25 százalékát a Nemzeti Banknál abban a valutában tartsa meg, amelyben az üzletet kötötte. Bizonyos elemények tapasztalható Egyiptom és a többi arab állam külkereskedelmi kapcsolatainak alakulásában. Az sem elhanyagolható tény, hogy még ma is az arab

országok finanszírozzák az egyiptomi beruházások egyötödét. Egyiptomot ismét sok arab üzletember keresi fel, hiszen a nagy piac alkalmas pillanatban nagy üzletet jelenthet. Lassan, de ismét szívároga a működő tőke Egyiptomba; elsősorban az építkezések finanszírozásában van szerepe a beszámló nyugati tőke. Újjáéledőben van az egyiptomi idegenforgalom is, amely korábban fontos bevételi forrása volt az államkasszának. A turizmus fellendítése érdekében nagy szállodaépítési program van kibontakozóban.

Arányosabb fejlődés

Az ötéves terv célkitűzései között óvatossan megemlítésre került a *szubvenciók felszámolásának* megkezdése. Az előbbiekben látható volt, hogy a támogatások rendszere milyen szerepet tölt be az egyiptomi gazdaságban, ezért bizonyos fenntartással kell fogadni a nyersanyagok és energiatörzsek szubvencióinak leépítését célzó kísérletet. Igaz, mindez kevésbé veszélyt járhat, mint az élelmiszerke támogatásának csökkentése.

A tervet szerint az új pénzügyi évben a kormány *400 ezer új munkahely* teremt, s ezzel 12,6 millióra emelkedik a foglalkoztatottak száma. Továbbra is több millióan vállalkoznak külföldön munkát, hiszen a vendégmunkások hazatérési ígéretét javítják a fizetési mérleget.

A kormány igyekszik eleget tenni az IMF előírásainak, a megvalósítás azonban a korszerűtlen gazdaságstruktúrát, valamint a szociális érzékenység miatt igen lassan halad. A kincstár luxusadók kivételével, a nagy jövedelmek erőteljesebb megadóztatásával igyekszik bevételekre szert tenni, s egyúttal csökkenteni a mintegy 5 milliós igen gazdag réteg vásárlását, ezen keresztül a behozatalt.

Egyiptomban az *egy főre jutó GNP* alig haladja meg a 650 dollárt, s belátható időn belül ezen a területen sem lehet „nagy ugrásra” számítani. Az elkövetkező évek gazdasági eredményei nem kis mértékben fűgnek attól, miként sikerül majd megvalósítani az állam és a magán szektor egymás mellett élését, miként lehet a magántőkét erőteljesebb öthoni beruházási tevékenységre ösztönözni. A két esztendőre tartó rendkívüli állapotot a kormány október első napjaiban újabb egy évre meghosszabbította a parlamenttel, jelezve, hogy az ország nem mentes a belpolitikai feszültségektől. Kairó és más városok utcáiról egyelőre tehát nem tűnnek el a katonák, eltűnőben vannak azonban a néhány évvel ezelőtt még annyira jelölő egyensúlyi problémák. Kedvező fejlődés egyelőre nem kell módosítani az ötéves terv előirányzatait.

A közepes alajhalatoknak tekinthető Egyiptom az elmúlt két esztendőben *ellentmondásokkal* teli gazdasági fejlődést mutatott, de többségben az a kedvező irányzatok. Kairóban nem számítanak arra, hogy rövid időn belül sikerül felszámolni a lakosság döntő többségét sújtó szegénységet, az azonban nem elárthatatlan, hogy csökkenjen az elmaradottság, s a gazdaság az eddiginél arányosabb fejlődést mutasson.

(gonda — szentgáli)

NSZK

LASSÚ GAZDASÁGI JAVULÁS

A Bundesbank és más források szerint, ha lassan is, de folytatódik a gazdasági helyzet javulása az NSZK-ban: szinte biztosra vehető, hogy az idei bruttó társadalmi termelés *egy százalékkal* meghaladja a tavalyit. Az ipar rendelkezésemre június-augusztus hónapokban 2,8 százalékkal volt magasabb, mint 1982 azonos időszakában, míg a vállalatok nyeresége 13 százalékkal nőtt, a tavalyi első hat hónaphoz viszonyítva. Ennek hatására négy százalékkal emelkedtek a *beruházások*, bár ennek túlnyomó részét az elavult berendezések kicserélésére fordították.

A konjunktúra megeléknülésében fontos szerepe van annak, hogy egyes vezető tőkés országokban, elsősorban az Egyesült Államokban és Kanadában gazdasági fellendülés tapasztalható, ami kedvezően hat ki az exportorientált nyugat-európai gazdaságra. Kedvezőtlenül érinti azonban az NSZK-t az OPEC-országok bevételeinek csökkenése, amelyekbe az idei első felében a tavalyinál 16 százalékkal kevesebbet exportáltak, s az innen származó import is 15,6 százalékkal csökkent.

OLASZORSZÁG

CSÖKKENŐ IPARI TERMELES

A legutóbb közzétett adatok szerint továbbra sem mutatkozik javulás az olasz konjunktúrahelyzetben, különösen az iparban: az első félévi ipari termelése 7,3 százalékkal, a feldolgozóipar pedig 8,3 százalékkal volt alacsonyabb, mint a tavalyi első hat hónapban. Az eddigiek szerint egyelőre nem valószínű, hogy a kereskedelmi mérleg javulásához fűzött várakozások sem, amit a szakértők részben az ipar nemzélővi versenyképességének csökkenésével, részben pedig a cseccerágások romlásával magyaráznak. A kereskedelmi mérleg hiánya júliusban 69 milliárd lírát, de augusztusban már 191 milliárd lírát tett ki, 396 milliárdlalt többet, mint az elmúlt év „azonos” időpontjában.

A deficit ilyen nagyarányú növekedése alapvetően annak következménye, hogy az augusztusi energiainport összege 2736 milliárd lírát tett ki, *több mint kétszeresét* az árucser-forgalomban elért 1345 milliárd líra többletnek. Ennek ellenére azonban az idei első nyolc hónap kereskedelmi mérlegének hiánya (8213 milliárd líra) *alacsonyabb* volt, mint az elmúlt év „azonos” időszakának végén (11 594 milliárd líra), annak következtében, hogy az egyéb árú külkereskedelemben sikerült 12 959 milliárd líra aktívumot elérni, mintegy 40 százalékkal többet, mint a bázisidőszakban.

VILÁGKERESKEDELEM

NÖVEKVŐ KÉSZTERMÉKEXPORT

Az amerikai kereskedelmi minisztérium most közzétett jelentése szerint az idei első negyedében a világ késztermékei exportja 5,2 százalékkal nőtt az előző negyedévhez viszonyítva, de ezen belül jelentősek az eltérések az ipari tőkés országok között. A legnagyobb, 19 százalékos növekedési ütemet Olaszország érte el, míg Belgium, Dánia, Hollandia és Japán esetében az emelkedés 7-11 százalék között mozgott. Legnagyobb mértékben, 14 százalékkal Kanada késztermékeivel esett vissza, s bár ennél kisebb mértékben Norvégia, de csökkent Nagy-Britannia és Uruguay késztermék-exportja is.

Ami az Egyesült Államokat illeti, a tavalyi utolsó negyedév 10 százalékos visszaesését követően az idei első három hónapban a késztermékek kivitele 3,1 százalékkal nőtt, ugyanakkor azonban ilyen jellegű exportszállításainak világpiaci részaránya 10 százalékkal *alacsonyabb*, ami három év óta a legalacsonyabb részesedés. Ez elsősorban Mexikó, Brazília és Venezuela súlyos gazdasági-pénzügyi problémáinak következménye, mivel ezek az országok jelentik az amerikai késztermékek legnagyobb felvevőpiacát.

Kovács Éva

NEMZETKÖZI KÁVÉEGYZMÉNY

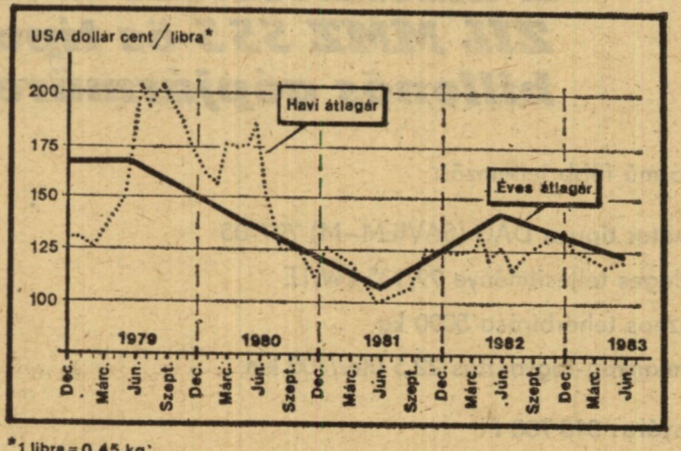
Janus-arcú kávépiac

ben 1973 és 1976 között az egyezmény gyakorlatilag nem működött.

1976-ban újabb kávéegyzményvel próbálták áthidalni a nehézségeket. Rendezték az exportkvótákat, módosították az ársávot, megváltoztatták a származási bizonyítványokkal kapcsolatos adminisztratív intézkedéseket. A kávéfogyasztás ösztönzésére *támogatási rendszer* hoztak létre. Elhatározták a termelői programok összehangolását, és új termelésfejlesztési programok megindítását.

A stabilizáció ellen hatott, hogy Braziliában az 1975/76-os időnyben a fagykár miatt szinte az egész termés elpusztult, s a világpiacon kávéhiány lépett fel. A dél-amerikai országok, elsősorban Brazília, tözsdei manipulációkkal „meglovagolták” a piaci egyensúly felbomlását. 1978-79-ig egyértelműen a termelők diktáltak a feltételeket. 1979-re az új braziliai ültetvények beérték, és helyreállt a piaci egyensúly, az árak csökkentek.

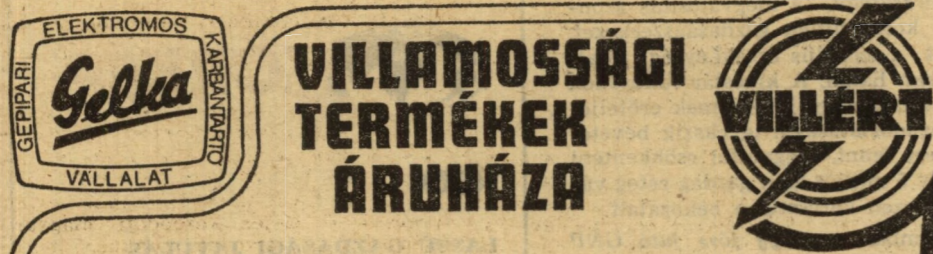
A nemzetközi kávészervezet árának alakulása

tek. Ez a tendencia gyakorlatilag a mai napig tart.

Hátrányból előny?

1983 október 1-én életbe lépett az *ötödik* Nemzetközi Kávéegyzmény. A fő elvek és módszerek nem változtak (kvótarendszer, ársáv). Az aláról 72 ország (43 termelő és 29 fogyasztó) a világ kávé-

VILLAMOSSÁGI TERMÉKEK ÁRUHÁZA

Közületek, kisiparosok és magánvállalkozók figyelmébe ajánljuk:

a Gelka-Villért villamossági termékek áruházában egy helyen kaphatók

a Villért forgalmazásában levő termékek:

- villamos forgógépek, szerelési anyagok,
- kisfeszültségű készülékek,
- szellőző- és klímaberendezések,
- hegesztőkészülékek
- és egyéb villamossági termékek.

Nyitva: 8-tól 16 óráig, szombaton zárva.

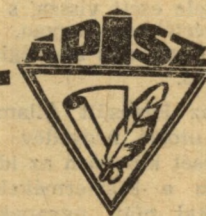
Budapest XIII., Hegedű Gyula u. 38. Telefon: 288-472, 498-282, 497-113

A legjobb eladó a kirakat

Ünnepi kirakatok rendezéséhez, alkalmi díszítésekhez

- művirágokat,
- geniília figurákat,
- karácsonyi dekorációkat,
- dekorációs textiljait,
- kirakati kellékeket,
- öntapadó tapétákat, betűket

és még sok más árucikket kínál az

Dekorációs Árubáz Dekorációs bolt

Budapest XI., Andor u. 2. sz. Telefon: 869-658. (Vidékre utánvételrel is szállít)

Budapest V., Fehérvári u. 12-14. Telefon: 173-473.

Az AUTOKER Autókereskedelmi Üzletága

1984. január 1-től

ismét forgalmazza

a következő Csepel D 750-es típusú gépjárműveket:

- Csepel D 750.00 fixplatós tehergépkocsi,
- Csepel D 750.20 fixplatós, önrakodó tehergépkocsi,
- Csepel D 750.30 billenőrakfelületű tehergépkocsi,
- Csepel D 752.43 nyerges vontató,
- Csepel D 752.55 üzemanyag-szállító gépkocsi,
- Csepel D 754.27/2 terepjáró járóképes alváz.

Kérjük, hogy a felsorolt típusokra 1983. október 28-ig adják fel 1984-re szóló megrendelésüket.

Bővebb felvilágosítás: Autókereskedelmi Üzletág,

Budapest, Gogol u. 13. 1133, telefon: 294-288,

ügymintető: Kiss József kereskedelmi előadó.

Az AUTOKER Autókereskedelmi Üzletága

1983. évi szállításra, korlátozott számban

még felvesz megrendeléseket

a dízelmotorral szerelt ZIL MMZ 555-ös típusú billenős gépjárműre

A jármű főbb jellemzői:

a motor típusa DAC (SAVIEM-M) 797-05

névleges teljesítménye 99/135 kW/LE

hasznos teherbírása 5000 kg

üzemanyag-fogyasztás 22,5 liter/100 km

Irányára: 318 700 Ft

A megrendeléseknek a beérkezések sorrendjében teszünk eleget.

Autókereskedelmi Üzletág

Budapest, Gogol u. 13. 1133. Telefon: 294-288.

Verseny - kevés résztvevővel

Olyan „új” fogalmak jelentek meg gazdasági életünkben, mint a versenytárgyalás, az ajánlat, a birtokpénz. Az Állami Tervbizottság 1981 júliusában hozott határozata nyomán megindult folyamat célja, hogy a beruházások területén is teret engedjünk a szabályozott piac hatásainak; általánosságban a vállalkozást, a versenyt. A jogi „sorompók” itt-ott már felnyílnak, de attól, hogy a korábbi „beruházó”, „építető” — megrendelő; a „kivitelező” vagy „szerelő” — vállalkozó lépjen előre, még távol vagyunk, annak ellenére, hogy az építőiparban augusztus végéig 351 versenyt hirdettek meg, 262-ét lebonyolították; ebből 50-et eredménytelenül.

Az Állami Tervbizottság határozata szerint a gazdasági verseny az egész beruházási szférában, nemcsak az építőiparban — kívánatos.

A megjelent jogszabályok tükrözik ezt az elvet. A versenytárgyalást szabályozó minisztertanácsi rendelet, a versenytárgyalás alapján érvényesíthető árát meghatározó árhatározati rendelkezés, valamint a vállalkozással és a szállítási szerződéssel kapcsolatos versenytárgyalásról kiadott pénzügyminiszeri rendelet nem csak az építőipari tevékenységre, hanem általában a beruházással és állásfennntartással kapcsolatos vállalkozási és szállítási szerződésekre, értelemszerűen tehát az ilyen tevékenységhez kapcsolódó természetű szolgáltatásokra, tervezési munkákra is érvényes.

Az építőiparban már megjelentek a vállalkozási tevékenység, verseny első jelei. Az építőiparban kívül azonban a nemzetközi piac megszűnt, gyakorlatilag még nem vált kiismerhető: hiányoznak a termékszállításra vagy tervezésre szólító versenytárgyalási felhívások.

Nemcsak árverseny

A versenytárgyalás alapfogalma az a jogos feltétel, hogy a megrendelő szükségletét több vállalkozó többféle módon képes kielégíteni. A szabályozás a megrendelőt kívánja olyan helyzetbe hozni, hogy számára fórumot teremtsen a választás lehetőségét biztosítja az igénye kielégítésére alkalmas megoldások és szervezetek között. A versenytárgyalás tehát a vállalkozási és szállítói teljesítmények megrendelésnek új eljárás rendszerét jelenti. Szakítás az az elv, hogy egy munkát a kapacitás jellemből, vagy működési körzetéből, területéből adódóan csak egyetlen „illetékes” vállalkozó, szállító teljesítheti.

A választás egyik szempontja az ajánlott technológia ára vagy az ajánlott szervezet által a teljesítést kért ellenszolgáltatás. A verseny tehát nem kizárólag árverseny, az ár nem cél, hanem az összehasonlítás egyik eszköze.

Kétségtelen, hogy az 1983. augusztus 31-ig lebonyolított nyilvános versenytárgyalásokon mégis elsősorban az ajánlatok versenyeztek. Ennek oka csak részben az, hogy a meghirdetett versenytárgyalások 75 százalékában az ajánlatot a már meglévő és egy kivitelezővel szerkesztett, az egyeztetett, kivitelezési termdokumentációval meghatározott teljesítményre kérték. A jogszabályok ugyanis erre kényszerítik a megrendelőket. Két

B-kategóriájú, országos szövetkezeti vállalat felvételre keres:

beruházások épületgépészeti műszaki ellenőrzésére gyakorlott technikust vagy üzemmérnököt

(Jelentkezni lehet a vállalat beruházási osztályának vezetőjénél, telefon: 342-534).

kazánfűtőket

HOK kazánokhoz. (Jelentkezni lehet személyesen a hőközpont vezetőjénél, cím: Budapest XXI. (Csepel-Csúcsiget), Szállítók útja 6.)

pléna mindezt szemléletesen mutatja. Az egyik a munkavédelemből szóló 47/1979. (XI. 30.) MT-rendelet. Az építési tevékenység munkavédelme feltételezi — a részletes tervdokumentációt, — hogy mindezt egy külön szervezet, a tervező készíti el, — a tervező előtt már ismert az a vállalkozó, aki a tervezett létesítményt megvalósítja.

Mindez vállalkozásnál megvalósíthatatlan. A másik ilyen — kiragadott — jogszabály a műszaki-gazdasági normatívák használatát elrendelő OT-PM-EVM együttes rendelet. A népgazdasági tehetségek képességével arányban nem álló fejlesztési elképzelések visszafojtására korábban kialakított rendszer a hatékonyság érvényesítésének a gátjává vált.

Centralizált szervezetek

A verseny elemi feltétele, hogy legyenek versenyzők is. A kérdés azonban az, hogy az építőipar mai szervezeti struktúrája miként illeszthető a szabályozott piac körülményeibe; milyen intézkedések szükségesek ahhoz, hogy „legyenek” versenyzők; miként alakul ki a piac hatásmechanizmusát befogadó, arra reagálni, vállalkozni képes szervezeti struktúra.

Az építőipar fogalmába az ügynövezett „kivitelező” vállalatok, tervezők és a beruházási vállalatok tartoznak. A mai szervezeti rendszert a terveysításon alapuló gazdaságirányítási igényeknek megfelelően alakították ki. Így lényegében monopolszervezetek jöttek létre. E szervezetek egy-egy feladatot megoldására

Az építőiparba tartozó kisebb szervezetek (1983. január 1-én)

Kisvállalatok, kizsúvetkezettek, leányvállalatok	Kivitelező építőipar	Tervezők	Beruházási szervezetek (kutatók)
EVM felügyelete alá tartozó vállalatok	2	—	—
EVM felügyelete alá tartozó vállalatok társulása	1	—	—
Tanácsok felügyelete alá tartozó vállalatok leányvállalatai	2	—	—
Kisvállalat formában működő leányvállalatok	4	—	—
EVM-nél tanácsoknál	4	—	—
Kizsúvetkezettek (OKISZ)	42	3	2
Kisvállalatok, kizsúvetkezettek összesen:	60	3	2

Ne teremtsünk új monopóliumokat

A folyamat következetes folytatása is hozzájárulhat a vállalati szervezeti struktúra deformáltságának csökkentéséhez, azonban csak erre nem lehet hagyatkozni. Központi kezdeményezésekre is szükség van a monopóliumok felszámolás érdekében. E kezdeményezések két okból is különböznek a korábbi „át-szervezőkötől”. Más a kiindulási pont, de más a szervezeti változtatások célja is. A kiindulási alap az építőipari termelési piaci bázisra helyezését akadályozó szervezeti köztitűsek oldása; a cél pedig a vállalkozó jellegű gazdálkodásnak, a szabályozott piac működéséhez szükséges szervezeti feltételeknek a megteremtése.

A szervezeti módosítások szolgálhatják az egyes szervezetek termelési-tervezési céljait is, de csak akkor, ha ezek nem jelentenek további szakszítást, s így nem teremtenek esetleg a kisebb egységek szintjén újabb monopóliumhelyzeteket. A szakszítás és a specializáció nem azonos fogalmak. (A szakszítástól az építőipar szinte kizárólag egy meghatározott tevékenységet — például csak lakásépítést — végez. Specialistája lehet azonban valaminek egy komplex, többszörös tevékenységet folytató vállalat is. Ebből következik, hogy míg az előbbi a monopóliumot jellemzője, az utóbbi a piac alkalmazkodás jó eszköze.) Azok az elemzések is, amelyek eldönthetik az egyes lépések szükségességét, piaci szemléletet követelnek.

Újdonság a szervezeti korszerűsítési folyamat is. Az építés piaci szervezése érdekében szükség van olyan elemzésekre is, amelyek programszerűen áttekinthetik az építési piac helyzetét, gazdaság-földrajzi tájegységenként (például Budapest, Nyugat-Dunántúl stb.), egyes tevékenységeként (például műszaki-tervezés, beruházás-szervezés stb.) továbbá az ipari termelés vonatkozásában (például iparosított építési technológiák bázisai, a házfűtési esetében), és alapját képezhetik a központi, a felületei beavatkozásoknak is.

A folyamat megindult. A „versenyzők” száma gyarapodik, ezért a verseny kialakulása egyre inkább a megrendelőket magatartásaitól függ. Attól, hogy akarják a

vagy terület ellátására alakultak. A jogi szabályozás mindezt úgy igyekezett korlátozni, hogy az adott szervezet csak a számára előírt, alapító okiratokban részletesen meghatározott tevékenységet végezhesen akkor is, ha — esetleg — máris képes lett volna. A szervezeti centralizációban a „megrendelő” is közrejelezték. Ennek az a magyarázata, hogy a „feladat” kiadója — a „megrendelő” — a legtöbb esetben azonos volt a végrehajtó vállalat felületei szervezővel, s ez — szinte természetesen — igényelte a centralizáltságot.

A centralizáltság fokát nem a vállalatok száma jelzi, hanem az a tény, hogy a miniszteri vállalatok, amelyek a központi forrásból finanszírozott munkát kivitelezik, kizárólag 1000 fő feletti nagyvállalatok. Az utóbbi néhány év adatai alapján megállapítható, hogy míg Magyarországon az építőipari vállalkozók-nál foglalkoztatottak 53 százaléka dolgozott az 500 főnél nagyobb létszámú vállalatoknál, addig például Ausztriában csak 23 százaléka. Nyugat-Németországban és Svájcban 7,5 százaléka. De ezen belül is az EVM felügyelete alá tartozó vállalatoknál foglalkoztatott létszám 96 százaléka 1000 főnél nagyobb létszámú szervezetekben dolgozik. Ausztriában az 500 főnél nagyobb építőipari szervezet száma 33 nálunk pedig 141.

Az 1979–80-as években bekövetkezett gazdaságpolitikai változások hatására megindult a szervezeti struktúra módosulása. A fellépés első mozzanata a vállalatok saját kezdeményezései voltak, amikor élni kezdték a változatosabb szervezeti formák lehetőségével.

Puhr László

VISSZALAPOZÁS

... Ha építkezésekről van szó, szinte a közvélemény által kényszerűen „elfogadott” jelenség és egyben hivatkozás: „nincs kivitelező”. Vagy ha vállalkozó nem vállalja, nem vállalt határidőre, vagy nem az elvárható minőségben, vagy nem az előirányzott költségkeretnek között, hanem drágábban.

... Nyilvánvaló az összefüggés az építkezési igények nagyfokú kielégítetlenség és az építőipari vállalatok viszonylagos hiánya között. Miközben az iparban és a szolgáltatásokban megkezdődött a túlméretezett gazdálkodó szervezetek szétbontása, az építkezési főtévkénységet folytató vállalatok szervezet centralizáltsága fennmaradt.

Országos méretű vállalati decentralizációra és verseny kibontakoztatására az építési tevékenység egyike a legalkalmasabbaknak: — Az építkezések piaca ugyanis decentralizált; mindent az országban, városokban, falvakban van építési igény, részben kielégítetlen fizetőképes kereslet, részint pillanatnyilag nem finanszírozható, de égetően szükségesnek ítélt, kényszerűségekből elhalasztott kereslet.

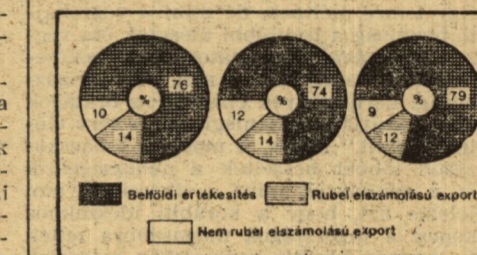
Az építkezések munkaerő-ellátása is decentralizált; mindent az országban az új vállalkozásokhoz szükséges munkaerő túlnyomó része látns jelenleg alufoglalkoztatott vagy „feketén” dolgozó formában rendelkezésre áll. — Az építőanyagok jelentős része csaknem mindent az országban decentralizáltan megtalálható vagy előállítható.

(Figyelő, 1982/50. szám.)

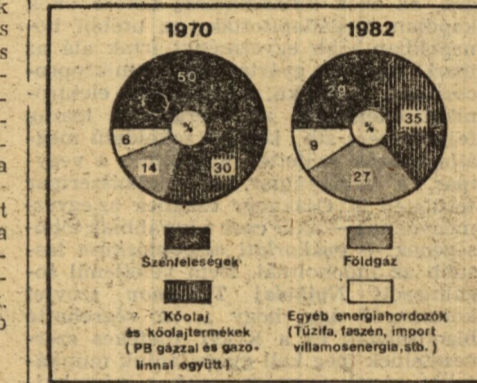
Adatok az iparról

Az országgyűlés múlt heti ülészkán miniszteri beszámoló hangzott el az ipar helyzetéről és feladatairól. Az iparban 1983 közepén 1,3 millió ember dolgozott és a nemzeti jövedelem 40 százaléka innen származott. Az ipari termelésből származik a belső termelés 80 százaléka. A fejlődés mennyiségi és minőségi összefüggéseit ismertette az MSZMP KB július 6-ai határozata, Méhes Lajos ipari miniszternek az MSZMP Politikai Akadémiáján elhangzott beszéde, valamint az országgyűlési előadói beszéde.

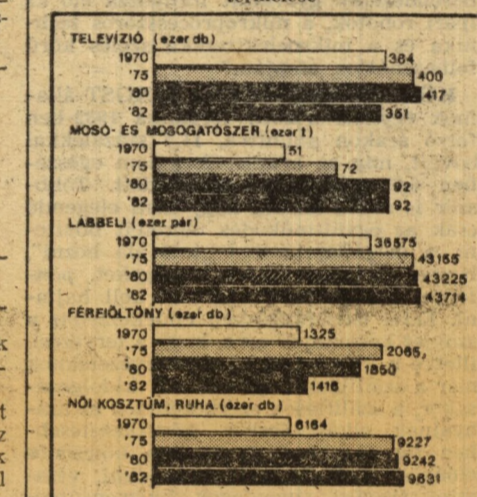
Az ipar értékesítési szerkezete 1970-ben, 1980-ban és 1982-ben

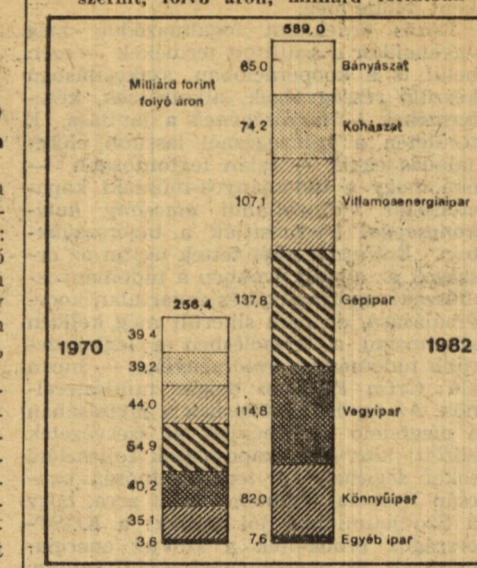
Az energiatörzsek szerkezete

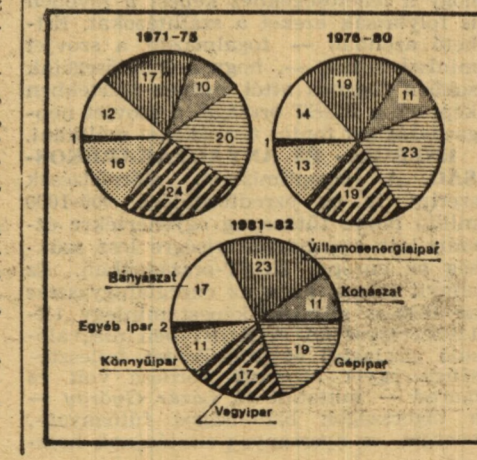
Néhány fontosabb fogyasztási iparcikk termelése

Az állásfoglalás bruttó értéke ágazatok szerint, főtől áron, milliárd forintban

A szocialista ipar beruházásainak ágazati megoszlása

Innováció Franciaországban

Franciaország 1982-ben az ipari termelésben minden körülmények között jobban szerepelt a nemzetközi versenyekkel szembeni elmaradását. Különösen az USA-val, Japánnal és az NSZK-val szemben vált érezhetővé a lépéshátrány. A kormány és a vállalkozói szféra egy része felismerte: a súlyos helyzetből csak új technológiák gyors alkalmazásával lehet kijutni. Ehhez meg kell teremteni azokat a pénzügyi alapokat, amelyek lehetővé teszik az innovációs vállalkozást. A francia gazdaságban súlyos probléma az is, hogy a szocialista párt irányította politikával szemben a nagyvállalatok, ami tükröződik vállalkozói aktivitásában is.

A vezetőképzés reformja

A francia állam jelentős támogatása mellett 1981–1982-ben több innovációs tevékenységre szakosodott vállalat jött létre, illetve a már működő vállalatok jelentős tökémeletést hajtottak végre. Ilyen: az Inovele, a Finoveles, és a Soginove. Ezeknek az innovációs vállalatoknak feladata, hogy a mozgékony kis és közép-vállalatokat finanszírozza az új technológia megvalósítására, kiválassza azokat a vállalkozókat, akik hosszú távon is képesek új ötleteket adni, azokat megvalósítani és megtervezni, megszervezni és irányítani.

A francia szakirodalomban egyre nagyobb helyet kap az a vita, hogy milyen típusú vezetőképzést kell folytatni a vállalkozói és fejlesztéscsökkentés káderhiány enyhítésére. Sokan úgy vélik, hogy ehhez az amerikai menedzser típusú vezetőképzésre kell törekedni, s ezért a vállalatoknak az ilyen stílusra tehetséges embereket az USA-ba kell küldeni tanulni.

Franciaországban nincsenek hagyományai a vállalkozói tevékenység modern formáinak. A közgazdászok, a gazdaságpolitikusok úgy vélik, hogy az ilyen vállalkozásoknak mindaddig nincs létjogosultsága Franciaországban, amíg hiányzik a kellő érdekelttség az új technológia meghonosításában. Általános szemléletváltozásra van szükség a gazdasági és szociális szférában.

Ma még csak elvétve vannak olyan francia műszaki és szervezési újítások, amelyek „megránáznak” a piacot. A felismerés ma már megvan, de ennek nagy kérdőjele, hogy a magántőke megadja-e a szocialista kormányának azt a támogatást, amely nélkül minden program csak papír marad. Ha ez aktív együttműködés nem valósul meg, akkor tovább folytatódik a francia gazdaság térszerzése az amerikai, japán és nyugatnémet versenytársakkal szemben.

W. I.

NSZK

További kapacitáscsökkentés az acéliparban

Bár sokan számítottak rá, de a fellendülés kezdett jeleit mégsem éhnyittek az acélipar válságos helyzetét sem Európában, sem Amerikában. A túltermelés válság okairól megbeszélnek a véleményeket. Egyre inkább tért hódít az a nézet, hogy az okokat nem az új szerkezeti anyagok, az alumínium és a műanyagok gyors térhódításában kell keresni, hanem az iparág évek óta tartó állami szubvencionálás rendszerében. A milliárdos összegű állami segítség életemben tartott olyan korszerűtlen, versenyképtelen üzemeket is, amelyeket már évekel ezelőtt be kellett volna zárni. Ez vezetett azután oda, hogy úgyzólva minden vállalat nehéz helyzetbe került. A verseny többé nem a piacban, hanem az állami költségvetéssel a szubvenciókért folytatott harcban dől el, miközben az egyes országok költségvetései is konkurrenciaharcot vívtak: ki tud nagyobb támogatást nyújtani a nehézségekkel küzdő iparágaknak.

A fenmaradásért vívott szívszűz utóvédharcok, amelyek a brüsszeli, a washingtoni, és a tókói tárgyalótermekben az exportpiacokért folytak, végső soron taktikai jellegűek.

Közben folyik a tervezési visszavonulás előkészítése. Úgy tűnik, aki a leggyorsabb, végül az szenved a legkisebb veszteségeket.

Az NSZK acéliparban a nemrégiben meg fuzionálási tervekkel foglalkozó Thysen és Krupp is kapacitásleépítési intézkedéseket jelentett be.

Sz. A.

A gazdasági mechanizmus elméleti kérdései*

A gazdasági mechanizmus magában foglalja a gazdálkodás tervezési irányításának módját a neki megfelelő viszonyokkal, a termelés fejlődését befolyásoló eszközökkel és az emberek munkába való bevonásának módjaival együtt. Beletartoznak a társadalmi termelés szervezésének konkrét formái, a szervezeti-gazdasági viszonyok és a gazdasági kapcsolatok rendszere, a tervezési irányítás formái és módszerei.

A gazdasági mechanizmus alapvető vezető helyet foglal el a párt gazdaságpolitikai céljai és feladatai megvalósításának eszközei között. A gazdaságpolitika nem közvetlenül, hanem a gazdasági mechanizmus különböző lépcsőin keresztül hat az anyagi termelési fejlődésre, a tudományos-műszaki haladás irányára és ütemére, nagyrészt az emberek termelőtevékenységének motivációjára és aktiválására, a szervezés és a fejelem szintjére is.

A hatékonyan működő gazdasági mechanizmus kialakítása és bevezetése nem helyi, csupán gazdasági kérdés. Még a tudományos szocializmus megalapító látásmódja jól és alaposan tanulmányozott elméleti örökségen belül is a gazdasági mechanizmus kérdése hosszú időn át háttérbe szorult. S ez kihatott a gyakorlati kérdések megoldására is.

A klasszikusok elméleti örökségéből mindenképp világos, hogy valamennyi történelmileg meghatározott termelési módnak megvan a maga saját gazdasági mechanizmus. Alapvető céljai és a gazdasági élet alapvető szabályozási módszerei a termelési eszközök uralkodó tulajdonviszonyai határozzák meg. Ugyanakkor a gazdasági mechanizmus – bár az adott termelési mód időszakában megörözi a rá jellemző általános vonásokat – fejlődése során lényegesen módosul.

Az érett szocializmus egyik szakaszáról a másik szakaszra történő átmenet jelentős, olykor igen lényeges változások következnek be a gazdálkodás mechanizmusában. Fontos szerepet játszik a gazdasági mechanizmus elméleti koncepcióját érintő kérdések vizsgálatára szorítókra kiemelhetjük a gazdasági mechanizmus néhány fő irányát. Közülük első helyre állítandó, hogy határozottan erősíteni kell a **népgazdasági szemlélet primátusát**. Ez elsősorban az **érvényszerű termelési rend lényeges módosítását** feltételezi. A termelési eszközök és a népgazdasági arányok alapjára építhető.

A népgazdasági eredményekre irányuló orientáció megköveteli a **fogyasztó érdekek végtén munkát**. A „termelő-érdekek

* L. Abalkinnak a Kommunizist (Szojvetnii) 1983. 14. számában megjelent tanulmánya alapján.

Külföldi olajtőke Kinában

az országban a szükséges technikai ismeret, s nem utolsósorban a tőke. Megfelelő tapasztalat, szakismeret és tőke hiányában született meg a döntés, hogy Kína megnyitja kapuit a külföldi olajtársaságok előtt. A külföldi cégek jelenlétében Kína azonban nemcsak anyagilag kíván profitálni. Fontos kikötés, hogy a koncesszióhoz jutott olajtársaságoknak a partmenti olajtársaságok során kínai munkásokat kell alkalmazniuk és kiképezniük.

A lehetőségek szerint hazai gyártási berendezéseket is fel kell használni a kutatás és kitermelés során. Mindez – érthető módon – azt szolgálja, hogy a kínai szakemberek is rövid időn belül elsajátíthassák a szükséges szakismereteket.

A BP-vel és az Oxy-val kötött megállapodás értelmében az első időben a nyereség 75-25 százalékos arányban oszlik meg a kínai kormány és a külföldi olajtársaság között. További lényeges szerződési feltétel, hogy minden kezdeti kutatási és kitermelési költséget az olajtársaságok fedeznek. A finanszírozásban a hazai olajtársaságok csak akkor jut szerephez, amikor a kitermelés olaj névén már megérültek az befektetési költségek.

A tervek szerint az Occidental a jövő év elején kezd a kutatásokhoz, amelyek négy évet vesznek majd igénybe. A szerződés értelmében a koncessziós mezők kiaknázása 15 esztendőn át tart majd. A megállapodásban az Oxy vállalta, hogy a termelői olajtermeléshez szükséges műszaki és technológiai ismereteket fokozatosan a kínai partnerek rendelkezésére bocsátja.

Várható, hogy hamarosan újabb pályázó cégekkel közi a kormány megállapodást a víz alatti olaj kutatására és kitermelésére. Még jó néhány meghirdetett „tengerteleki” vár gazdára, s a nyugati cégek hajlandók elfogadni a koncessziós feltételeket. (Kinában egyébként az elmúlt négy évben mintegy 5 milliárd dol-

G. SZ.

gyasztó” viszonylatban (de nemcsak az ember a fogyasztó, hanem a termelő is) éppen ez utóbbi a népgazdasági érdekek kifejezője, képviselője. Ez lényegesen megváltoztatja a gazdasági szerződésnek helyét és jelentőségét. A gazdasági mechanizmus átszervezése az állami teremtőtevékenység és szervező szerepének erősítése mellett képzelhető el.

A termékszállításoknak a fogyasztóval kötött szerződés alapján történő tervezésére való áttérés elvileg új helyzetet teremt, mert a termelési folyamat elszámolásánál csak azt a terméket veszik figyelembe, amelyet a fogyasztóval kötött szerződés rögzített mennyiségben, vászárlekban és minőségben szállítottak el. A szerződéses kötelezettségek teljes, fel-ellen és megfelelő időben történő teljesítése – mind az egész dolgozó kollektívára, mind az üzemi vezetők eredményes munkájának jó kritériuma. Ez egyszerűen a nyersanyagok, a tüzelőanyagok, az energiatárolások megtakarításának, a termelés kisebb dolgozó létszámával történő bővítésének szükségességével. A termelői megkötés – most a termelői megkötés korszaki formája.

Igen fontos dolog a termelési kapacitások tartalékait magukban foglaló tervezési tartalékok megszüntetése és rugalmasan szerkesztésének megteremtése, amely a hatékony gazdálkodás fontos feltétele.

A gazdasági mechanizmus tökéletesítését szolgáló egész munka végső értelme, hogy kialakuljanak a legjobb, legkedvezőbb feltételek a népgazdasági alapjelzőknek eredményes tevékenységhez. Hisz éppen itt és csak itt jön létre a használati érték egész gazdagsága és sokszínűsége, a nemzeti jövedelem.

A jelenlegi helyzetben jelentkező sürgető szükségesség **gazdasági egységek kezdeményező-készségének és önállóságának lényeges kiterjesztése, valamint felkészültségük fokozása.**

A népgazdasági alapszintű tervezési és gazdálkodási jogainak bővítése, továbbá a munka eredményeire vonatkozó feltételek erősítése csak a **gazdasági önállóság további erősítésével**, formális elemek leküzdésével lesz reális. A gazdasági önállóságot következő fejlesztés a tervezés javításával egységben – a társadalmi tulajdon gazdasági érvényesítését szolgáló mechanizmus továbbfejlesztésének egyik fő iránya.

A gazdasági önállóságot fejlesztésének és erősítésének, a munka mérceje és a fogyasztás mérceje közötti egység erősítésének alapján alakul ki a dolgozóban az érzés, hogy ő a gazda; az ország és az üzem gazdája.

—m—

ENERGIAGAZDÁLKODÁS NYUGAT-EURÓPÁBAN

A kis országok tapasztalatai

Az 1973–74. és az 1979–80. évi világgazdasági recessziókat követően a megváltozott ár- és költségviszonyokhoz való alkalmazkodás egyik igen lényeges eszköze lett a fejlett tőkés országokban a **gazdaságosan kitermelhető saját energiaforrások készleteinek kiaknázásának bővítése**. Ezzel egyidejűleg azonban mind szélesebb körben terjedt el az a felismerés, hogy a kinalatcentrikus megoldásokkal egyenrangú eredményhez vezet az energiaforrások iránti kereslet befolyásolása, a fajtájos energiafelhasználás csökkentése.

A keresleti oldal befolyásolása

Az energia iránti kereslet csökkentése különösen a nyugat-európai kis országokban vált a világgazdasági alkalmazkodás lényeges eszközevé. Ezeknek az országoknak a többsége ugyanis nem rendelkezik számottevő, gazdaságosan kiaknázható energiaforrásokkal. De a kedvező természeti erőforrás-ellátottság esetén is nagyobb gondot okoz a kitermelőipari beruházásokhoz szükséges tőkék összegyűjtése, illetve megszerzése. A természeti erőforrásokkal és a tőkével való ellátottságot tekintve tehát a kinalati oldal fejlettségének korlátai miatt a kis országokban a megváltozott költségviszonyokhoz való alkalmazkodás súlypontja elvileg a **keresleti oldal szabályozása**.

A fajtájos energiafelhasználás, tehát az **egy milliárd dollár GDP megtermeléséhez szükséges energiamennyiség** igen sokféle, a gazdasági fejlettségi szinttel, a klimatikus viszonyokkal, a fogyasztói szokásokkal, a gazdasági szerkezettel, műszaki színnyomall kapcsolatos tényező hatását tükrözi sürítettben. A hetvenes évek elejéig tartó időszak tapasztalatai alapján általános irányzat volt a gazdasági fejlettségi szint emelkedésével a fajtájos energiafelhasználás növekedése. Azokban a fejlett tőkés országokban volt tehát magasabb a fajtájos energiafelhasználás, amelyekben az egy főre jutó GDP is nagyobb volt.

Másrészt, **szervezeti területen** figyelem érdemel, hogy több energiára van szükség egy milliárd dollár GDP előállításához azokban az országokban, amelyekben nagyobb az ipar GDP-hez viszonyított részaránya.

Ezeket a gazdasági fejlettséggel és a gazdasági szerkezettel összefüggő tényezőket szem előtt tartva nem meglepő, hogy a statisztikai adatok szerint **gyenge a kapcsolat a nemzetgazdasági dimenziók és az egy milliárd dollár GDP előállításához szükséges energiamennyiség között**.

	1970	1973	1977	1980	1981
USA	1637	1349	1415	1300	1263
Japán	798	755	748	677	640
NSZK	830	827	751	704	697
Franciaország	693	686	610	536	532
Nagy-Britannia	1337	1250	1126	1077	1066
Svédország	733	709	639	568	560
Norvégia	789	736	676	733	674
Finország	830	877	917	762	684
Dánia	786	691	638	636	676
Hollandia	803	865	819	886	820
Belgium	1093	987	864	882	781
Ausztria	793	796	681	698	673
Svájc	387	408	414	403	377
Spanyolország	418	673	744	817	779
Portugália	512	565	576	574	646
Görögország	600	737	790	797	763
Irország	1150	1159	1037	1178	1090

Megjegyzés: * 1975. évi árakon és dollár árfolyamokon számított GDP alapján.

Japán fajtájos energiaigényességi mutatójához például 1973-ban olyan országok értékei álltak közel, mint Norvégia, Svédország és Görögország, a nyugat-amerikai értékekhez az osztrák és a finn adat. Az USA magas egységnyi GDP-re vetített energiafelhasználása nem csekély mértékben a nagy távolságoktól függ össze, de tükrözi az energiapiacra fajtájos felhasználati szokásokat is.

Kivétel Svájc

A nemzetgazdasági dimenziókkal összehasonlítva nem hagyható figyelmen kívül az 1973–74. évi kölcsön-erősítések megelőzése, az olcsó energiaforrások idején a viszonylag alacsony fajtájos tengeri szállítási költségek mellett a legtöbb kis ország **hátrányosabb következmények nélkül** engedhette meg az

KÖRKÉP NYUGAT-EURÓPA

GAZDASÁGI ELŐREJELZÉS 1984-RE

Az EGK-bizottság legutóbbi közzétett elemzése szerint – bár 1982 végén sikerült a recesszió további elmélyülését megakadályozni – korántsem látszik biztosítani, hogy a tagállamokban a tartós gazdasági fellendülés időszaka következzen. A biztató jelenségek közé tartozik ugyan, hogy az idén – az EGK-országok összességét tekintve – csökkent az inflációs ráta és a külkereskedelmi egyensúly hiánya, de az 1984-re prognosztizált gyenge és bizonytalan gazdasági növekedés sem tudja megakadályozni, hogy a jelenlegi, átlagos 10,4 százalékos munkanélküliség jövőre ne emelkedjen 10,9 százalékra.

Az idén bekövetkezett mérsékelt gazdasági élénkülés fő tényezői a lakossági kereslet, a készletek, továbbá az építőipari tevékenység növekedése, mindaddig nem tapasztalható azonban a tervező feladat a **beruházásoknál**. Ellenkezőleg: amíg például 1980-ban a tagországokban a beruházási hiányad a bruttó belföldi termelés 21,1 százalékát tette ki, ez évben várhatóan csak 18,6 százalékot ér el, s a beruházások többségében nem a termelési, hanem a **szolgáltatási** szektorra koncentrálnak.

Az előrejelzések szerint 1984-ben az EGK-országok átlagában – reálértékben számítva – 1,5 százalékos gazdasági növekedés várható (1983-ban 0,5 százalékos, feltételezve, hogy az export 3,4 százalékkal, a beruházási kereslet pedig 2 százalékkal emelkedik). Az átlagon belül számottevő eltérések lehet számítani; a prognózis szerint leggyorsabb lesz a növekedési ütem a NSZK-ban (2,1 százalékos) és Nagy-Britanniában (2,2 százalékos).

KGST

KÖZÖS VÁLLALATOK

A KGST közelmúltban lezajlott 37. berlini ülészakával kapcsolatban Dmitrij Gorgujev, a TASS gazdasági szakértője az elmúlt napokban megállapította: sok a termelendő a KGST közös vállalkozásainak továbbfejlesztésében, mert azok tevékenységét nem a gazdaságosságra való törekvés jellemzi. Az Interatomenergia, az Intertermostilmas, az Intertherm és az Interatominstrument közül csak az utóbbi működik önálló finanszírozás alapján, úgy, hogy saját erőből szigorú tevékenységét, míg a többi három főleg koordináló funkciókat lát el.

Bár a KGST-tagországok nemzetközi gazdasági szervezettel sok szempontból jó együttműködési eredményeket értek el, szükség van az együttműködési formák korszerűsítésére. Ennek érdekében napirenden van olyan multinacionális vállalatok megalapítása, amelyek közös tőkével, valamint saját termelő és tudományos-technikai potenciállal rendelkeznek a közös erőforrások hatékonyabb kihasználása érdekében.

IRÁN

JAVULÓ GAZDASÁGI HELYZET

Az Irakkal három éve folyó háború ellenére Irán gazdasági helyzete az utóbbi időkben megerősödött. Az országnak az olajexportból már 1982 végére csaknem 12 milliárd dollár devizatartalékot sikerült gyűjtítenie, s ebből valamennyi rövid lejáratú adósságot kifizetnie, ugyanakkor rendben folyik a hosszú lejáratú kölcsönök adósságkezelése. A jelenlegi szinten levő olajtermelés mintegy évi 125 millió tonnával felel meg, s ha ebből 25 millió tonnával számított belföldi felhasználásra, a fennmaradó 100 millió tonna kerekén évi 20 milliárd dollár bevételt hoz. Tervezésben alakulnak a főleg infrastruktúrára irányuló beruházások, sőt ez évben már csaknem 4 milliárd dollár összegű **fogyasztási-cikk**-import is sor került, ami számottevően megjavította a lakosság ellátását.

REKORDNYERESÉG AZ AUTÓIPARBAN

Az USA 506 legnagyobb vállalat a harmadik negyedében 29 százalékkal nagyobb nyereséget ért el, mint a tavalyi első kilenc hónapban. A többi között számottevően növelte profitját az építőipari, a legkisebbeké, s kisebb mértékben az olajipar, de az élen az autópár áll: a három nagy konzern 1,7 milliárd nyereséget ért el. Az előrejelzés alapján nem kizárt, hogy az első negyed éves nyeresége el fogja érni a 6,4 milliárd dollárt, a legnagyobb összeget az iparág történetében.

Losoncz Miklós

TITKOS SZABADALMI ÜGY

(Folytatás az 1. oldalról)

egyszerű fizetési bizonylat már, hanem sokszor hatékony fegyver, ami ellen, ha szükséges, meg kell tanulni védekezni, és amit tudni kell használni is. Ez a feladat azonban egyáltalán nem kézenfekvő, s a vállalatok többsége még nem rendelkezik kellő tapasztalattal a szabadalommal kapcsolatos problémák megoldásában, illetve a szabadalomban rejlő lehetőségek kiaknázásában. Részben talán ezzel is magyarázható az az idegenkedés, ami ma is gyakran tapasztalható egyes vállalatoknál a szabadalommal kapcsolatos kérdésekben.

A magyar gazdaságban vannak olyan ipari ágazatok, amelyek tradicionálisan kiemelkedő iparjogvédelmi tevékenységet folytatnak és egyre inkább szaporodnak azon intézményeink száma is, amelyek felismerik a szabadalmi- és védjegy-politika jelentőségét és felmérik mind azokat az előnyöket, amelyeket termékek részére az ipari ótalom biztosít.

Az aktív szabadalmi stratégia várható gazdasági eredményeit igazolja a Kőbányai Gyógyszerárugyárban kidolgozott Cavinton agyi értágító gyógyszerre vonatkozó találmány, amelyet 56 országban jelentettek be. Az igen széles körű italom tette lehetővé azt az előnyös licencciamegállapodást a japán Takeda céggel, amelynek értelmében ez a gyógyszer már az idén piacra kerül Japánban. Minden jel arra mutat, hogy ezzel a készítménnyel az Egyesült Államokba való bejutás is jó kilátásokkal kecsegtet. Ennek az egyetlen készítménynek csupán az emittett piacokon való forgalmazása rövidesen ma még fel sem mérhető anyagi hasznot hoz a gyártó vállalatnak, s természetesen a népgazdaságnak is.

A Mogürt-Ikarus konténerszervizre vonatkozó találmány is több országban nyert szabadalmat, s ezek a szabadalmi szerződések eddig népgazdaságunknak 11,5 millió dollár és 3,5 millió rubel bevételt hoztak.

A jól ismert Bánfi hajszesz exportja évente 2 millió dollárt jelent az országnak, vagy említhetjük az öntött alumínium kerti bútorokra vonatkozó, szabadalommal védett megoldást, amelynek értékesítéséből ugyancsak 2 millió dollár körüli bevétel származik évente.

Nem kell Edisonnak lenni

Sokan még ma is úgy gondolják, hogy a találmányok nagyságrendje az edisoni gondolatoknál kezdődik és szabadalmat csak olyan korszerű megoldásokra lehet nyerni, mint az izzólámpa vagy a transzformátor, a DDT vagy a penicillin. Ezzel szemben a valóságban, a törvény szerint szabadalmazható találmány minden új és hatást jelentő műszaki jellegű megoldás, amely a gyakorlatban alkalmazható. Tény, hogy a haladás fogalma magába foglalja azt a követelményt, miszerint az új megoldásnak a technika állásához képest fejlődést kell felmutatnia, illetve egyfajta szükségletet az eddigieknél magasabb színvonalon kell kielégítenie.

Találmányok tehát létre jöhetnek az innovációs folyamat bármely szakaszában, egészen az értékesítésig. Amennyiben a gazdasági és műszaki vezetők jól ismerik ezeket az összefüggéseket, ha ösztönzik a kutatás-fejlesztésben és a termelésben dolgozó műszakikat a találmányok létrehozására és, ha a mérnökök megtanulnak „szabadalomban gondolkodni”, akkor a műszaki fejlesztésnek olyan tartaléka tárulhatnak fel, amelyek alapvetően módosíthatják a termékek fejlettségi szintjét, ezen keresztül a technológiát és természetesen a piaci értékesítés feltételeit is.

A „szabadalomban való gondolkodás” a fejlett ipari országok mérnökei, technikusai részére magától értetődő „szellemi magatartási forma”, természetesen nem utolsó sorban az őket érintő anyagi előnyök miatt.

Innovációs tözsde

A fejlett ipari országok nagyvállalatainak álláspontja szerint nem engedhetik meg maguknak versenytársikkal szemben, hogy elmulasszák új találmányaik

szaklapokban, közlönyökben történő publikálásán keresztül annak dokumentálását, hogy cégüknél folyamatos kutató és fejlesztő tevékenység folyik. Ezzel is bizonyítani kívánják a vállalat eredményes működését, azt, hogy a cég jelenős összegeket tud fordítani kutatás-fejlesztésre, s hogy új termékeivel változatlanul meg kívánja őrizni helyét a nemzetközi piacon.

Mint ezt gazdasági számítások bebizonyították, ha a szabadalmakat egyben reklám- és propagandaszövegnek is tekintik, s ének az ebből fakadó lehetőségekkel, akkor a ráfordításokat tekintve a költségek viszonylag alacsonyabbak, mint a néha horribilis összegekre rúgó reklámkidadásoké. A Bayer cég igazgatója a közelmúltban így nyilatkozott Budapesten: „A prosperáló vállalatok fontosnak tartják, hogy az új szabadalmakat szívesen tartó nemzetközi közlönyökben szerepeljenek. Ez afféle innovációs tözsde számítás, amelyből lemérhető egy-egy vállalat életképessége.”

A szabadalmi iratokban fellelhető információtartalom, a publikált külföldi eredetű szabadalmak ugyanakkor rendkívül fontos információforrást jelentenek a hazai ipar részére. Arra kényszerítik a hazai kutatókat és fejlesztőket, hogy olyan új megoldásokat dolgozzanak ki, amelyek a már ismert megoldásoknál fejlettebbek, haladóbbak, korszerűbbek, minthogy a külföldön csak olyan termékek értékesíthetők, melyek nem ütköznek az adott területen engedélyezett szabadalomba.

Ezt a körülményt ismerték fel például néhány évvel ezelőtt az ipari felügyelet akkor ellátó miniszteriumok, amikor úgy rendelkeztek, hogy minden kutatási és fejlesztési téma megindítását szabadalomtisztasági vizsgálatnak kell megelőznie. Ez az intézkedés azt célozta, hogy ne jöjjenek létre olyan fejlesztési eredmények, melyek már meglévő szabadalmakba ütköznek, illetve, hogy a kutatási-fejlesztési munkát a technika állásának ismeretében irányítsák.

Hianyzó információk

De vajon rendelkeznek-e a hazai kutatók, fejlesztők a szükséges információkkal? Ez természetesen sok mindentől függ. Például attól, hogy mennyire közvetlen az adott gazdálkodó egység kapcsolata a piaccal, hogy milyen információ csatornák állnak rendelkezésre, van-e elég idejük, energiájuk és főként érdeklődésük ezek beszerzésére.

Cebauer Ferencnek, a Licencia Kereskedelmi Vállalat kereskedelmi főosztályvezetőjének szomorú tapasztalatai vannak: az esetek jelentős részében hiányos ez az informáltság. Gyakran jelentkeznek olyan feltalálók, akik nem ismerik találmányuk piaci értékét, vagy azt jóskán alul-, illetve felülbecsülik.

Az információ hiánya azonban, sajnos, nem csupán a külfölddel kapcsolatban mutatkozik. Gyakori tapasztalat, hogy mind a fejlesztők, mind a műszaki és gazdasági vezetők járatlanok az iparjogvédelemben, amiből sokféle kár származhat. E területen a leggyakoribb probléma a külföldi szabadalmi bejelentések elmulasztása. A hiányos ismeretekből fakad az is, hogy a magyar bejelentő gyakran csak akkor gondol a külföldi szabadalmi bejelentések megtételére, amikor az már valamilyen újdonságrontó körülmény miatt lehetetlen, vagy már csak a hazai bejelentésre alapított elsőbbség igénylése nélkül lehetséges.

Hasonlóan sajnálatos információhiány rejlik abban, hogy a feltalálók egy része — és ez elsősorban a magánfeltalálókra vonatkozik — vagy egyáltalán nem, vagy csak kévsé szerez tudomást arról, hogy léteznek olyan vállalatok, melyek segítségükre lehetnek találmányuk hasznosításában.

E problémák csökkentéséért sokat tehetnek a szakvállalatok, szakintézmények. Az emített konferencia természetesen ilyen célokat is szolgál. Gyakran felvetődik az iparjogvédelmi oktatás rendszeresítésének kérdése a műszaki és közgazdasági felsőoktatási intézményekben. Nem kevésbé fontos azonban olyan gazdasági környezet kialakítása, amely a fogyasztási és beruházási javak

mind magasabb szintű kielégítése érdekében a versenyre épül. Egy ilyen rendszerben a részt vevők a saját bőrükön érzik fejlesztési eredményeik jogi oltalmának szükségességét, s ez éppúgy gondolkodásuk részévé válik, mint az, hogy döntéseik kialakítása előtt mérlegelik azok várható következményeit.

Öregedő menyasszony

A megfelelő információk ismerete mellett az innovációs folyamat másik lényeges eleme, hogy létrejöjjön a kapcsolat a feltaláló és a felhasználó között. Sok esetben azonban nemhogy a külföldi eredményekről, de a hazai találmányokról sincs tudomása azoknak, akik azokat alkalmazni, hasznosítani tudnák. A Licencia — annak ellenére, hogy külkereskedelmi vállalat — felismerve ezt a körülményt, mintegy tíz évvel ezelőtt megkezdte a hazai szellemi termékek itthon történő hasznosításának megszervezését. Egyfajta házasságközvetítő szerepre vállalkozott, mert tudta, hogy a menyasszony gyorsan öregszik. Ki ne ismerne példát arra, hogy a megszületése pillanatában igen korszerűnek tekintett műszaki megoldás a lassú megvalósulási folyamat végén már kevésbé vagy egyáltalán nem versenyképes terméket eredményezett, mert az innovációs folyamat másutt gyorsabban megy végbe. Noha a Licencia sem rendelkezik olyan adatbankkal, amely széles körben és megfelelően rendszerezve nyilvántarthatná a fejlesztési igényeket, illetve a szellemi termék-kínálatot, mégis az esetek túlnyomó többségében gyorsan összehozza egymással a feleket.

A Licencia évente mintegy 250-300 találmányt vizsgál meg, ezek fele szolgálati, fele magántalálmány. A vizsgálódás szempontjai: a műszaki megvalósíthatóság, a piacképesség és jövedelmezőség. A szellemi termékek zömét ötletszinten kínálják a feltalálók, mert a fejlesztés, az alkalmazásba vétel megszervezése idő- és pénzigényes, bonyolult feladat.

A Licencián és a Központi Váltó és Hitelek Rt. Innovációs Alapján kívül a közelmúltban néhány új kockázati jelleggel bíró, fejlesztési támogatást nyújtó innovációs pénzügyi intézmény jött létre. Kedvező fejlemény az is, hogy a különböző ágazatokban létesült újabb innovációs alapok már nem csupán műszaki fejlesztésre fordítható pénz hitelezésére képesek, hanem fejlesztési támogatást is nyújthatnak. Ez bátoríthatja a vállalatokat olyan kísérleti berendezések gyártására, amelyek sikeres esetben a termelésbe is beállíthatók. A szabályok szerint ugyanis a fejlesztő vállalat a műszaki fejlesztési

pénzből létesített kísérleti berendezést aktíválni köteles a termelésbeállítás időpontjában. Ez pedig az amúgy is szűkös fejlesztési alap megerősítését jelenti.

A bukás kockázata

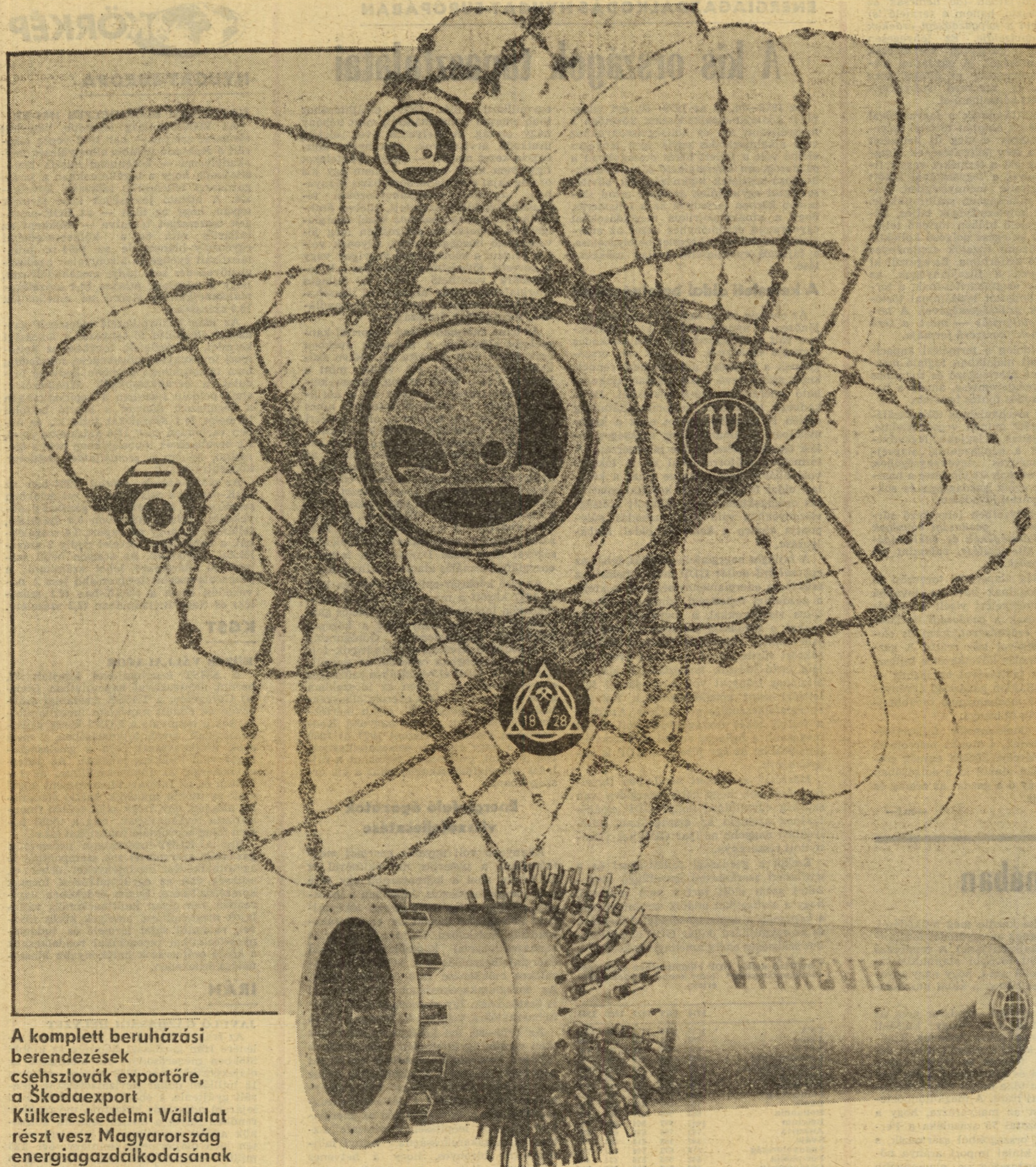
Egy-egy új műszaki elgondolás bevezetése nyilvánvalóan kockázattal jár. A pénzügyi kockázat említett csökkentési lehetősége mellett igen lényeges — éppen az oly sokszor hangsúlyozott időtényező miatt —, hogy a fejlesztő, megvalósító tevékenység rugalmas feltételek mellett, gyorsan történjék. Itt azonban még sok esetben hiányzik a megfelelő érdekelttség. Valamelyest segített ezen a nehézségen a munkaidőn kívül közreműködők díjazhatóságára vonatkozó jogszabály. Közreműködő azonban nem lehet egyrészt a folyamat minden szükséges részt végzője, másrészt a zsenialitás a munkaidő alatt is „kitörhet”, a feltalálóból.

A jelenlegi gazdasági szabályozók sem ösztönöznek különösebben egy új termék vagy technológia bevezetésével kapcsolatos kockázati vállalásra. Ma még az a különös nézet uralkodik nálunk, miszerint csak az vállalkozóit elég megalapozottan, aki nyert. A kockázatban azonban benne rejlik a bukás lehetősége, sőt megengedtsége is, hiszen a sikerhez vezető út bukások sorozata. Feltétlenül elősegített tehát az innovációs folyamatot egy olyan érdekeltégi rendszer bevezetése, amely eredmény esetén kiemelten díjazná a kockázattal vállalatot és egyént, hogy legyen merszük vállalni a kudarcokat is.

A hazai szellemi termékek itthon történő megvalósítása többféle eredménnyel jár. Egyrészt valamilyen új, a korábbinál korszerűbb vagy éppenséggel hiánypótló terméket vagy technológiát eredményez, tehát hozzájárul a hazai műszaki szint emeléséhez. Ugyanakkor referenciát terem magának a szellemi terméknek a külföldön történő értékesítéséhez is. Számos példa bizonyítja, hogy nem, vagy csak igen csekély ellenértékért lehetett korábban értékesíteni azokat a szellemi termékeinket, amelyeket ötletszinten kínáltak eladásra.

A Licencia már az innovációs folyamat tervezése során figyelembe veszi a komplex hasznosítás szempontjait, s igyekszik exportálni a hazai hasznosítás keretében létre jövő terméket mindazon földrajzi területre, ahová az még gazdaságosan eladható. Elsősorban olyan területeken tesznek ki a szellemi termékek értékesítésére, amelyeket áruexporttal már nem lehet gazdaságosan elérni. Könnyen belátható, hogy egy-egy termék exportjából származó devizaárbevétel nagyságrendileg nagyobb, mint a licenccékesítésből várható bevétel, viszont a kettő jól kiegyensúlyozást, és hozzájárul az optimális hasznosításhoz.

Bertalanfy Judit

A komplett beruházási berendezések csehszlovák exportőre, a Škodaexport Külkereskedelmi Vállalat részt vesz Magyarország energiagazdálkodásának kiépítésében.

A Škodaexport komplett berendezéseket szállít a hőenergiaiparnak: például nagy teljesítményű kazánokat a Duna menti és a Tisza erőmű részére, a kohóiparnak: berendezéseket az Őzdi Kohászati Művek részére, valamint az atomenergia-iparnak.

A berendezések gyártója a Škoda Plzen és a Vitkovice konzern.

A 440 MW-os teljesítményű Novovoronyezs típusú atomreaktorokkal felszerelt Paksi Atomerőmű felépítéséhez a következő berendezéseket szállítja:

komplett reaktoredényeket, térfogatkiegyenlítőket, gőzleválasztókat és a primér, valamint a szekunder körök további berendezéseit.

Škodaexport: kooperációs partner a szocialista országok gazdasági integrációjában, a KGST keretében.

Prága 1, Václavské nám. 56.
Csehszlovákia, 11332

A gyártásszakosítás jogi szabályozása

Úgy tűnik, hogy a szakosítások és a kooperációk több KGST-dokumentum által követelt kétszínűsége — államközi-nemzetközi jogi és vállalatközi-polgári jogi szintje — megvalósult. Hogyan néz ki ez a kétszínűség a vállalatok gyakorlatában? Mi a kétszínűség mai valós értéke?

★

1979-ben a tagállamok kidolgozták a termelészakosítás és kooperáció általános feltételeit (TKÁF). Ez arra hivatott, hogy az általános szállítási feltételekhez hasonlóan keretet adjon a vállalatközi polgári jogi szakosítási szerződéseknél. Csak hogy a feltételekbe több államközi szintre utaló nemzetközi jogi megoldás is bekerült. Ilyen például a termelés leállítására vonatkozó szakasz; a meghatározottak értekezlete, a „letéteményes” intézmények beiktatása; a szakosítási szerződések, külkereskedelmi hosszú távú árucseré-forgalmi megállapodásokba, illetve éves jegyzőkönyvbe való felvétele stb. Jellemző, hogy a szakosítási szerződések 1980-as meghosszabbításakor is általában fennmaradt a felek országok — és nem vállalatok — szerinti feltüntetése.

Emellett a szabályozás több ellentmondást mutat. Lehetővé teszi a termelő vállalat részvételét is a szerződésekben. Ugyanakkor a szigorú külkereskedelmi monopólium miatt valójában — mint hogy éppen a szakosított termék szállítására nem vállalatnak kötelezettséget — a szakosítási szerződésben jogilag nem szerepelhetnek.

A kérdés az: hogyan lehet vállalati szinten a szakosításnak és kölcsönös szállításoknak megfelelő termelés-szervezési kötelezettséget vállalni. Ez utóbbi kétszínűségről megragadható vállalati hatáskörben és kifejezhető polgári eszközökkel. Az előbbi viszont nem. Innen adódik az árucseré-forgalmi megállapodásokba való felvétel kötelezettségének tartalmatlansága vállalati szinten.

De érdekes módon a TKÁF felelősségi rendszere is a kereskedelem-szervezési funkcióra koncentrált: a szakosított termékre vonatkozó külkereskedelmi adásvételi szerződések megkötésének késedelmét, illetve elmaradását állítja a kö-

zéppontba. Kitér viszont a szakosítási kötelezettségvállalás szankcionálása elől. Igaz, hogy közvetetten ez az alapvető termelés-szervezési kötelezettség is szankcionálva van. Csak hogy a forgalmi szférában e kötelezettség megszegése a külkereskedelmi adásvételi szerződéskötési kötelezettség megszegéséhez vezet.

Nem meglepő ezek után, hogy a szakosítási szerződések minden lényeges elemét meghatározzák — egészen a szállítandó áru darabszámaig és paramétereig — a külkereskedelmi szerződéseknek. Eltérésre csak akkor van lehetőség, ha ezt a szakosítási szerződés kifejezetten megengedi. Ebből a helyzetből azonban az adódik, hogy a felek közötti pontosítási, illetve az árra mindenképpen kiterjedő alkufolyamat lezártaival utólag lehetetlen „felelőt” találni, ha a külkereskedelmi szerződést késve kötik meg, hiszen a késésért mindkét fél egyformán felelős. Így tehát ha a szakosítási szerződés lehetőséget ad a pontosításra, ezzel saját magát kérdőjelezi meg hiszen a szerződés „megszegéséért” aligha lehet bárkit is felelőssé tenni). Ha viszont ilyen lehetőség nincs, akkor valamelyik a szakosítási vagy a külkereskedelmi adásvételi szerződés létjogosultságát kell megkérdőjelezni.

★

A gyakorlatban azonban a szakosítási szerződés alapjául általában valamilyen államközi döntés (hosszú távú program, alprogram, ajánlás) szolgál, aminek alapján először a kormány- vagy főhatóságok közötti nemzetközi jogi megállapodást kötik, és csak ezek tartalmát szigorúan követve kötik meg a vállalatok közötti szakosítási, majd azok tartalmát az árucseré-forgalmi egyezményekben bevéve, a konkrét külkereskedelmi adásvételi szerződéseket. Ez nem is véletlen, hiszen a termelés-szervezés a KGST-tagállamok túlnyomó többségében kizárólagosan állami funkció.

A kérdés az, hogy hogyan juthat kifejezésre a gyakorlatban a vállalati termelés-szervezési, szakosítási funkció, amit a TKÁF kifejezetten — bár szankcionálatlanul — tartalmaz. Más szóval: mi a tárgya a szakosítási szerződéseknek? Láttuk, hogy ahol a termelés-szervezési

elem megjelenik, erre komoly ellentmondások kíséretében kerül sor. Végeredményben úgy tűnik, hogy számos termelés-szervező vonása ellenére a TKÁF — összhangban a KGST reálgazdasági tényeivel — alapvetően kereskedelem-szervezési orientáltságú: lényegét tekintve nem nő túl a hosszú távra szervezett külkereskedelmi árucseré keretein, de az adott integrációs mechanizmusban erre lehetőség sincs.

A komplex program ugyan eredetileg olyan integrációs mechanizmust vázolt fel, amelyet a tervezési együttműködés elsődlegessége alapján a vállalati kezdeményezésre való építés egyaránt jellemzett. Ténylegesen azonban az áru- és pénzvisszonyok fejlesztésének a tervezettől való lényeges lemaradása szükség-szerűen vezetett a tervoldal az államközi szint túlsúlyához. Az eredeti elképzelésbe a vállalati termelés-szervezési, szakosítási funkció és annak jogi megragadása még harmonikusan illeszkedett. Az integrációs mechanizmus mai valóságában a TKÁF-be belefoglalt funkció már nem tud létezni.

★

Összegezve azt lehet megállapítani, hogy a szakosítási viszonyokat államközi szinten a lényegében véve mindentudó kiterjedő termelés-szervezési és a kereskedelmi kapcsolatok zömét átfogó kereskedelem-szervezési funkció jellemzi. A részletekbe menő kereskedelem-szervezés viszont vállalati funkció. Ennek megfelelően nemzetközi jogi elemek vállalati kapcsolatokba való bevitelére nincs szükség, hiszen a kereskedelem-szervezés polgári jogi eszközökkel kifejezhető.

A vállalati szintű szakosítási tevékenységre vonatkozó jogi szabályozás tehát akkor kelthető életre, ha az integrációs mechanizmus valódi vállalati autonóm termelés-szervező döntésekre lehetővé teszi, az ehhez szükséges közgazdasági feltételrendszert megteremt. Mindaddig vállalati szinten meg kell elégedni a külkereskedelmi árucseré-kapcsolatok szabályozásával, mint ami erre a szintre tartozik. Ezen túlmenő kapcsolatot pedig egyelőre szükségképpen az államközi, főhatósági szint számára kell fenntartani. **Vörös Imre**

NEMZETKÖZI ENERGIAPIAC

CSÜKKENŐ OLAJFOGYASZTÁS

A párizsi Nemzetközi Energiaügynökség most közzétett adatai szerint az OECD-tagországokban az idei első negyedévben 7,4 százalékkal, 364 millió tonnára esett vissza a kőolajfogyasztás az 1982. évi első három hónap szintjéhez viszonyítva. A földgáz felhasználása ennél is nagyobb mértékben, 9,5 százalékkal csökkent és 231 milliárd köbmétert tett ki. A visszaesésben egyaránt szerepe van a tavalyinál enyhébb időjárásnak, a racionálisabb energiagazdálkodásnak, a lassú gazdasági növekedésnek és az alternatív energiaforrások fokozott igénybevételének. Ugyanakkor az OECD-országok olajimportjában a csökkenés több mint kétszeres, 17,5 százalékkal volt, mint a felhasználásban, miközben a saját olajtermelésük mintegy 3,5 százalékkal nőtt.

HÍRADÁSTECHNIKA

AMERIKAI—HOLLAND KÖZÖS VÁLLALAT

Mint az N. V. Philips elnöke az elmúlt napokban bejelentette: megállapodás jött létre a holland és az amerikai AT & T konzern közötti vegyesvállalat alapítására, amelynek tevékenységi köre telefon- és más távközléstechnikai rendszerek gyártására irányul. Az AT & T elsősorban technológiával, a Philips pedig világméretű piaci szervezetével járul hozzá az új vállalat működéséhez. A vegyesvállalat székhelye Hollandiában lesz, de leányvállalatokat létesít több nyugat-európai országban is, sőt — a Philips elnökének nyilatkozata szerint — a két konzern közötti együttműködés előreláthatóan kiterjed majd a Közel-Keletre, Afrikára és Latin-Amerikára is. Az új vállalat 5000 főt foglalkoztatni — ebből 3000-et Hollandiában — és 1984 elején kezd meg működését.

KÍNA

OLAJKUTATÁSI MEGÁLLAPODÁSOK NYUGATI VÁLLALATOKKAL

Armand Hammer, az Occidental Petroleum elnöke, az elmúlt napokban Pekingben öt éves megállapodást írt alá a kínai nemzeti olajvállalattal (CNOOC) a dél-kínai partok közelében kijelölt két területen végzendő olajkutatásra és feltérítésre. Az amerikai konzernnek az első blokknál két francia és egy angol, a másodiknál pedig egy spanyol, egy ausztrál és egy angol olajvállalat a szerződéses partnere; az előbbinél 50, az utóbbinál 45 százalékos saját tőkerészesedéssel. A kutatási költségek előirányzata a két területen összesen 115 millió dollár, amelyből 60 millió jut az Occidental Petroleumra. Amennyiben a kutatások eredménnyel járnak, a nyugati olajvállalatok 15 évig folytathatnak termelést, s a kitermelt olaj 51 százaléka illeti meg a kínai felet.

A megállapodásra annak a licitálási eljárásnak a szabályai szerint került sor, amelynek keretében ez év májusában elsőként egy a British Petroleum vezetéke alatt álló tőkés olajvállalati csoport kötött szerződést. Jelentések szerint várható, hogy a közeljövőben hasonló megállapodások megkötésére kerül sor az Exxon és a Royal Dutch/Shell konzernekkel. Kínában egyébként 1979 és 1982 között külföldiek mintegy 5 milliárd dollár összegű beruházást eszközöltek.

AUSZTRIA

KERESKEDELEM A KGST-ORSZÁGOKKAL

Az Osztrák Kereskedelmi és Iparkamara most közzétett adatai szerint az idei első félévben Ausztria teljes kivitelének 11 százaléka jutott az európai KGST-országokba, szemben a tavalyi azonos időszak 10,4 százalékaival. Ugyanakkor a KGST-országok részaránya az osztrák behozatalban 11,2 százalékról 10,1 százalékra csökkent. E forgalom belül számottevően Ausztria javára változott az egyenleg: az idei első félév végén az osztrák deficit 1,7 milliárd schilling volt, szemben a tavalyi azonos időszak 4,8 milliárd hiányával, aminek alapvető oka azonban nem az export növekedése, hanem az import csökkenése volt. Magyarország viszonylatában az első félévben a forgalom lényegében kiegyensúlyozott volt: az osztrák kivitel összege 2,5 milliárd schillinget tett ki, a behozatal pedig 2,4 milliárdot.

G. — Sz.

Szigorúbb jugoszláv devizagazdálkodás

Mind az ország, mind a külföldi hitelezők szempontjából nagy jelentőségű törvényt fogadott el — hosszas és heves vita után — nemrégiben a jugoszláv parlament a felvett kölcsönök visszafizetésének szavatolásáról. Ismeretes, hogy Jugoszlávia megsegítésére még az idei év elején összeállított mintegy 4,5 milliárd dollár értékű nemzetközi pénzügyi „segélycsomag” döntő részének folyósítása azért késett, mert a hitelezők nem látták teljes mértékben garantálva a tartozások majdani visszafizetésének biztonságát.

Az új törvény a külföldi hitelfelvetelek megszigorítása mellett az eddig meg lehetőséget decentralizált banktevékenységet jelentősen központosítja. Korábban vállalatok, intézmények által felvett hitelekért a folyamodók, illetve a köztársasági és tartományi központi bankok vállaltak garanciát, ezúttal viszont az ország adósságaiért a Jugoszláv Nemzeti Bank vagyis az állam vállalja a szavatosságot.

A Nemzeti Bank keretében külön devizaalap létesült, ahová a gazdasági egységek és egyéb jogi személyek devizabevételüknek legalább 5 százalékat kötelesek befizetni. Ezeket az összegeket a központi bank azon bankok rendelkezésére bocsátja, amelyek nem tudnak a megfelelő időpontban eleget tenni visszafizetési kötelezettségeiknek. Ha az az alap kimerül, a Nemzeti Banknak jogában áll a szükséges devizaszervezőket az ország kereskedelmi bankjainak számláiról levenni, s ha még így sem tudja fedezni az adósságot, teljes zárlatot rendelhet el. (A magánszemélyek devizabététjeire az új törvény nem vonatkozik.)

A jegybank hatáskörének kiterjesztése egyben azt is jelenti, hogy tudta és engedélye nélkül a jövőben egyetlen jugoszláv intézmény sem vehet fel nyugati kölcsönt. Belgrádi vélemények szerint az elfogadott törvények biztosítják, hogy Jugoszlávia ezúttal a megszabott határidőre maradéktalanul teljesítse minden fizetési kötelezettségét.

A csaknem 20 milliárd dolláros adós-

sággal rendelkező országnak — a tartozásokból idén mintegy 5 milliárd törlesztése esedékes — a jelek szerint sikerül elkerülnie a fizetésképtelenséget. A Nemzetközi Valuta Alap, a Világbank, a Nemzetközi Fizetések Bankja, tizenöt nyugati kormány és félezernél több kereskedelmi bank hitelcsomagját — a kormányhitelek többsége áruvásárlásra szánt kölcsön — Jugoszlávia döntően az idén esedékes tartozások törlesztésére fordítja, de jut belőle az exportra termelő iparágak nyersanyagellátására, a dinár megerősítésére, valamint a valutatartalékok feltöltésére is.

Az igen nehéz helyzetben lévő jugoszláv gazdaság számára a nemzetközi pénzügyi segítség csak pillanatnyi mentőkötelet jelent, önmagában azonban nem elégséges ahhoz, hogy úrrá legyenek a gondokon. A talpraálláshoz takarékoskossági szigorító intézkedések sorára van szükség, amelyek közül jó néhányat — az IMF ajánlásának megfelelően — már meghoztak.

A dinár 20 százalékos leértékelése, valamint a szigorú importkorlátozás a külkereskedelmi mérleg egyensúlyának előbbi helyreállítását célozza, s a többi restriktív intézkedésnek is az egyensúlyi helyzet megteremtése a célja. Egyelőre érvényben maradnak a korábban bevezetett szükségintézkedések, többek között az áramszolgáltatás időnkénti szüneteltetése, a szigorú benzinadagolás, a külföldi utazásokra felvehető valutával való takarékoskodás. A behozatali korlátozás következtében viszont növekszik a hiánycikkek listája mind a termelés, mind pedig a fogyasztás területén.

Az erőfeszítések ellenére az idei év eddig eltelt részében lényeges javulás nem tapasztalható a jugoszláv gazdaságban. A szakszervezet adatai szerint az év első öt hónapjában — éves szinten — a lakosság reáljövedelme 10 százalékkal csökkent, az infláció pedig megközelítette a 15 százalékot. Az ipari termelés az első félévben a tavalyi év azonos időszakához képest 1 százalékkal csökkent, s a devizahiány, valamint az importkorlátozás miatt továbbra is lehet

számítani az importalkatrészek hiányára, a termelés folyamatos anyagellátásának akadózására.

Biztató jelek tapasztalhatók viszont a külkereskedelemben. Január és május között a külkereskedelmi mérleg deficitje az egy évvel korábbi időszakhoz képest 41 százalékkal csökkent, összege 800 millió dollár volt. A tőkés kivitel az adott időszakban 17 százalékkal nőtt.

Az ideai népgazdasági terv az ipari termelés 2, a mezőgazdasági termelés 2,5 százalékos emelkedésével számol. Az első félév adatai arra engednek következtetni, hogy a népgazdaság nehezen tudja teljesíteni ezeket az előirányzatokat. Pedig a kormányzat további megszorító intézkedéseket hozott, illetve tervez hozni. Csökkentették a közkiadásokat, s nemrégiben több anyagilegű termék áremelésére is sor került. A pénzügyminiszter szerint elkerülhetetlen az energia, a közlekedés, a mezőgazdasági termékek és a lakberek ismételt drágítása. Március 31. óta 13 százalékkal csökkentették a beruházásokat, s a folyamatban lévő beruházások száma az akkori 20 ezerről a nyár derekára 17 ezer alá süllyedt.

A moratórium elkerülése Jugoszlávia számára lehetővé teszi az arra, hogy a gazdasági életben jelentős reformokat hajtson végre, amelynek az alapja a hatékonyság és a piacorientáltság fokozása. Kétségtelen, hogy a bankügyek szigorítása a centralizálás irányába hat, de ez volt az ára a fizetőképesség megerősítésének.

A Magyar Szó szerint az országnak nemigen volt más választása: vagy az újabb — a 4,5 milliárdos — adósság, amely lehetőséget kínál arra, hogy a gazdaság felélénküljön és belátható időn belül képes legyen a hitelek visszafizetésére, vagy a teljes fizetésképtelenség, amely többek között azt jelenti, hogy haladéktalanul leáll a gazdaságnak a része, amely a külföldi nyersanyagokra alapozza a termelést. Nem véletlen, hogy az újabb hitelekéről szóló szerződés aláírására a Szövetségi Végrehajtó Tanács csak a visszafizetést garantáló, a Nemzeti Bank szerepét erősítő törvények meghozatala után vállalkozott.

G. — Sz.

Merre tart az építőipar?

Ha 20-30 évvel ezelőtt — mondjuk az 50-es évek közepén — prognózist kellett volna készítenünk az építőipar és építőanyag-ipar 80-as évekre várható műszaki-fejlesztési tendenciáiról, bizony nem lettünk volna könnyű helyzetben. Számos — nem is lényegtelen — részletkérdésben a műszaki fejlődés akkor előre még csak nem is sejthető eredménye mára a mindennapok gyakorlatává vált. Másrészt a fő tendencia tulajdonképpen már akkor kezdett kirajzolódni: az időjárásról függő, rendkívül sok élmunkát lekötő, állandó vándorlással összekötött hagyományos építési tevékenység egyre nagyobb hányadát termelékeny, jól szervezett *előgyártó üzemekbe* kell telepíteni.

Az „iparosítás” kezdetén

E világtendencia hazánkban is érvényesült. Első példája az ipari építésben a nagy elemek helyszíni előre gyártása, ezt követte a nagyblokkos, később a házigyári paneles lakásépítés. Az előre gyártás mind nagyobb szerephez jutott nemcsak az építési, de épületgépészeti és szakipari munkáknál is. Mindennek velejárója volt a gépesítés: a felszabaduláskor a kivitelező építőiparban meglévő 2000 léőről a hetvenes évek végére több mint 2 millió léőrre nőtt a gépek összeteljesítménye.

A kapacitások és az élmunka termelékenységének növekedéséhez nagyarányú *fejlesztésre* volt szükség. Ez azonban a 70-es évek közepéig alapjában véve extenzív jellegű maradt, s ez a későbbiekben több szempontból is hátrányosan éreztette hatását.

Az energiaválság, az ennek nyomán ki-robbant világgazdasági recesszió véget vetett az extenzív fejlesztésnek. Az intenzív fejlesztés, a minőségi igények növekedése került előtérbe. Ennek természetesen velejárója az összes erőforrások, tehát az élmunkával, az energiával, az anyaggal és a vízzel való fokozott takarékoság. Ez egyben meghatározza a jövőbeni műszaki fejlesztések irányát is.

E tendenciák mellett, a 2000-ig terjedő műszaki fejlesztési koncepció kialakításánál a hazai építőiparban további szempontokat is számításba kellett venni az OMF szakterületeinek: általában *lassul a fejlődés üteme*, s a beruházási építés csökkenése mellett növekvő súlyú lesz a *fenntartási* építés. Tehát a szűkös fejlesztési források is az *intenzív fejlesztés* irányába terelődnek.

Az ezredfordulóig terjedő időszak fejlesztési célja: a rendszerelvű építés általánossá tétele a beruházási és a fenntartási építésben, valamint a magas- és mélyépítésben (ez utóbbiba a közlekedési építést is beleértve).

Mit takar ez a meghatározás? Olyan műszaki és szervezési megoldásokat az

építés minden területén, amelyek az építést magas színvonalúan gépesített, tömegtermelési módszerekkel előállított, *katalógusba foglalt rendszerkomponensek szerelési technológiájává formálják át*. Ez oly módon történik, hogy a jelenlegi-nél jóval gazdagabb variációs lehetőségeket teremtünk nemcsak a nagy és kis építőszervezetek, de a magánéros építkezések számára is. Ha meggondoljuk, hogy az építés volumene a feltételezések szerint 1980—2000 között mintegy a felével nő, miközben a létszám tovább csökken, kézenfekvő, hogy a termelékenység növelését csak *intenzív* fejlesztéssel lehet megvalósítani.

A termelékenység tartalékai

A termelékenység növelésének jelentős tartalékai vannak:

— az építőipar belüli szervezés, vezetés, irányítás és a termelési kooperáció színvonalának emelése;

— az építőipar élmunka-kapacitásának a mainál racionálisabb felhasználása, s ehhez a technikai felszereltség fejlesztése úgy, hogy a szervezetek megőrizzék (megteremtésük) rugalmasságukat;

— a műszaki fejlesztés és a gépesítés fokozása, az elektronizálás szerepének növelése a számítógépes műszaki tervezés, folyamatirányítás, rendszerkatalógus elterjesztés és karbantartás útján;

— az építőipart kiszolgáló háttér ipar olyan fejlesztése, amely a szerelőjellegű termékek készgyártottsági fokának emelésével segíti elő.

A rendszerelvű építés általános kiterjesztésének alapvető elve a *szellemi munka előtérbe helyezése*. Az ezredfordulóig feltételezett növekedést extenzív módszerrel, az ehhez szükséges beruházással a népgazdaság nem tudná elviselni. A rendszerépítés kiterjesztése nem elsősorban anyagi, hanem szellemi beruházásokkal érhető el: ez a fejlesztési irány igényli a legkisebb beruházási háttérrel, elsősorban a meglévő gyártóbázisokra, azok korszerűsítésére épít, de erőteljes szellemi fejlesztést igényel a rendszer elemeinek folyamatos fejlesztésénél és egységes rendszerbe integrálásánál.

Míg a beruházási építés csak kismértékben, a *fenntartási építés aránya jelentősen növekszik*. Közintézmények, ipari üzemek rekonstrukciója mellett kiemelt feladatot fog jelenteni a koncentrált, iparosított módon épített lakótelepek felújítása. E felújítással együtt kell végrehajtani az új hőtechnikai szabványok megfelelő utólagos *hőszigetelést* és egyéb, az üzemeltetés energia- és más költségeinek csökkentését lehetővé tevő fejlesztéseket.

Az energiatakarékosság mellett *prioritást élvez* az élmunkával, a költségekkel való fokozott takarékoság, s mind-

végig kiemelt feladat lesz a minőség határozott javítása, mely egyben megtakarítási forrás is.

A háttér iparban szükséges fejlesztések a következőkben foglalhatók össze:

— a *kohászatban és a gépiparban* a nagyobb szilárdságú, korrózióvédett és állandó minőségű acéltermékek, illetve méretpontos, energiatakarékos üzemeltetést garantáló gépipari termékek bevezetése;

— a *vegyipari és könnyűipari termékekből* a választék bővítése, ezek élettartásának növelése, a minőség lényeges javítása;

— az *anyagmozgatásban* az egységirakomány, a konténerizáció általánossá tétele a szükséges szállítási és rakodási gépkapacitás kiépítésével.

A *kereskedelemben* a készletezés jelenlegi egységételen arányának — az országos készletek lényeges csökkentését is jelentő — módosítása, aktív kereskedelmi tevékenység folytatása.

A *szellemi háttér* fejlesztésénél a szakemberképzés minden szintjén a jelenleginél lényegesen átfogóbb, műszaki és gazdasági ismereteket adó képzés általánossá tételére, s az alap- és alkalmazott kutatás ésszerű arányainak kialakítására is szükség van.

Ami a vállalati szervezeti rendszert illeti, vizsgálataink azt mutatják, hogy nem annyira a 20 főnél kevesebb embert foglalkoztató kisvállalkozások számában és arányában van eltérés a fejlett országok vállalati méretarányától, hanem inkább a „középméretűben”. Nálunk ugyanis aránytalanul magas az 1000 főnél nagyobb szervezetek aránya. (A hazánkban ötször nagyobb NSZK-ban például 41, míg nálunk 99 1000 főnél több nagyvállalat dolgozik, s ezek az összetételükben több felét foglalkoztatják, amely arányosan több mint tízszerese az NSZK-énak.) A középvállalatok — amelyek a fejlett országokban viszonylag jól tudják egyesíteni a fejlett technika és a piaci, szervezeti rugalmasság előnyeit — nálunk is nagyobb figyelmet érdemelnek. Kétségtelen azonban, hogy a hazai megrendelői struktúra sajátosságai bizonyos fokig eltérő építőipari struktúrát indokolnak, de a kérdés további figyelemmel kísérése a műszaki fejlődés szempontjából is fontos, hiszen a verseny ezen a területen is a korszerűsödés egyik motorjává válhat, ha ezt megfelelő ár- és szabályozórendszer segíti.

Az építőanyag-ipar helyzete

Az építőipar műszaki fejlődéséhez szoros kapcsolatban áll az *építőanyag-ipar*. Az iparág, a szocialista ipar állószköz-állományának 6,9, termelési értékének 3,3 százalékát képviseli, miközben az országos energiafogyasztásból 6, a szocialista ipar energiafogyasztásából 12 százalék-

kal részesedik. A foglalkoztatottak száma a szocialista iparban foglalkoztatottak 4,7 százaléka.

Az építőanyag-ipar, a szakemberek többségének megítélése szerint, hosszú távon is alapvetően nem kompetitív jellegű ágazat marad. Egyes területeken azonban (üveg, finomkerámia, tűzállóanyag-ipar) ez a jellege a fokozódó nemzetközi árucserre hatására változni fog.

Építőanyag-iparunk az elmúlt 10 év fejlesztésének hatására megkezdte a felzárkózását a fejlett országok technológiai szintjéhez. Nőtt az új termelőberendezések egységtelepítvénye. Csökkent a fajlagosenergia-igény. Emelkedett viszont a szénhidrogén-felhasználás aránya. Jelentős termékszerkezet-váltás történt, elsősorban a finom-, a durvakerámia- és a szigetelőanyag-gyártásban. A kereslet egyes szakágazatok (pl. cementipar) termékei iránt csökken, más ágazatok (például üveg- és hőszigetelő-ipar) esetében nő.

A kereslet szerkezetének változása a jövőben is döntő szerepet fog játszani az építőanyag-ipar műszaki fejlődésében. Ezen túlmenően, az építőanyag-ipar hosszú távú fejlődését még a következő tényezők fogják meghatározni:

— a hagyományos felhasználási területek igényei lassúbb ütemben növekednek (pl. építőipar), míg a nem építési célú termékek iránt a kereslet növekedni fog;

— az építőiparban felhasznált szilikaipari termékeknek versenyteljesítésnek a fokozódó mértékben tört nyert helyettesítő anyagok (pl. műanyagok);

— a hosszú távú nyersanyagellátást elsősorban a hazai lelőhelyek bővítésével, kihasználásával, új lelőhelyek feltárásával szükséges biztosítani;

— a munkaerő-kínálat csökkenni fog, de a korszerű technika által megkívánt összetételű, képzettségű munkaerő-gárdát tervszerű oktatási politikával ki lehet alakítani;

— csökkenteni kell a termelőfolyamatok energiaszükségletét és az előállított termékek energiaigényét;

— fejleszteni kell az építőanyag-ipart kiszolgáló háttér ipart (gépgyártás és -javítás).

A szocialista építőiparban 1980-ban foglalkoztatott 79 ezer fő létszám 2000-re várhatóan 65-66 ezer főre fog csökkenni. Ezt a folyamatot fokozott gépesítésnek és automatizálásnak kell ellensúlyoznia. A nehéz fizikai munkát igénylő és az egészségre ártalmas munkahelyek felszabadítása munkaerő hiányában mindenképpen napirendre kerül. Az egyre nagyobb értékű és egységtelepítvényű termelőberendezések egyébként a jelenleginél jóval kvalifikáltabb munkaerőt igényelnek.

A műszaki fejlődés szempontjából döntő fontosságú a háttér ipar s különösen a hazai alkatrészyártó bázisok fejlesztése, de az valószínű, hogy az új technológiai berendezések beszerzésénél a jövőben is importra kell támaszkodni, mivel a magyar gépipar ilyen berendezéseket nem gyárt. Elengedhetetlen viszont az ágazat hazai nyersanyagellátását szolgáló bányászati tevékenység fejlesztése.

Ertsey Attila—Kvassay Tibor

A jól működő vezetőség*

erős személyiségeket nagy szakmai gyakorlattal rendelkező, elismert munkatársak kollektívájába kapcsolja be. Ellenkező esetben az „erős emberek” energiáikat az egymás ellen folytatott küzdelemre fordítják, ahelyett, hogy a vállalati célok elérésére összpontosítanak a figyelmüket.

A jelek szerint jól bevált az a fogás, hogy néhány rámenős személyiséget „építenek be” a jól működő szakmai csoportokba. Ugyanakkor ügyelni kell arra is, hogy a megbízható szakemberek közreműködésével valóban a vállalati érdek kerüljön előtérbe és ne az említett erős személyiség személyes becsúgya.

Az igazán hatékony vezető mindenkor *fenn tudja tartani a siker képzetét* az általa vezetett szervezetben. A vezetőnek olyan légkört kell kialakítania, amelyben munkatársaiban jó vélemény keletkezik róla. Ilyen esetben a beosztottak úgy gondolják majd, hogy főnökük ki tudja csíholni munkatársaiból azokat a legfontosabb teljesítményeket, amelyek az általa vezetett szervezeti egység számára szavatolják a sikert.

A megbízhatóan működő vezetői testület kifejlészte során gondoskodni kell néhány *nagy képzettségű, képzelőerővel rendelkező, alkotókép vezető közreműködéséről* is, és e vezetőket megfelelően el kell látni munkával. Az alkotóképesség nélkülözhetetlen a felső vezetői munkában, mert csak így ismerhetők meg és eléghetők ki az új és új vállalati szükségletek.

Az alkotóképes emberek alkalmazása során azonban ügyelni kell arra is, hogy az illetők elképzeléseiket olyan ötletre összpontosítsák, amelyek a vállalat számára valóban üzleti sikert hoznak, és ne csupán álmaikat kívánják megvalósítani. Az alkotóképes, nagy képzelőerővel rendelkező vezetők esetében ugyanakkor az is előfordulhat, hogy nem tudják kellő színvonalon teljesíteni igazgatási, szervezési feladataikat. A vállalati felső vezetésnek ebben az esetben olyan kérdésekről is gondoskodniok kell, akik viszont éppen az ilyen igazgatási-szervezési feladatok ellátásában jeleskednek, miközben jól együtt tudnak működni alkotókép vezetőitársaikkal a többi feladat megoldásában is.

A vezetési tevékenység a különböző felmérések tapasztalatai alapján a következőképpen bontható fel:

— műszaki kérdésekkel való foglalkozás (10 százalék),

— ügyvitel (20 százalék),

— útmutatás az alkalmazottaknak (30 százalék),

— az alkalmazottak ösztönzése (40 százalék).

A siker szempontjából az utóbbi két tényező a legfontosabb, éppen ezért a vállalati felső vezetőknek nagyon jól kell *ismerniük az emberekkel való foglalkozás követelményeit és törvényszerűségeit*.

A legképzettebb vezető sem tud sikert elérni, ha kizárólag műszaki ismereteire kíván építeni, ill. ha nem képes mozgósítani az embereket a vállalati célok elérésére. A hatékony vezetés feltétele: tudatosítani kell a szervezet tagjaiban, melyek a legfontosabb célok, és milyen eszközökkel kell a célokat elérni.

A japán vállalatokban a fiatal vezetők a legtöbb esetben *végigjárják a vállalatot belülről legfontosabb területeket, az értékesítéstől kezdve a gyártáson át, egészen a pénzügyekig és az egyéb funkciókig*. Ez az út költséges, de a költségek megtérülnek, mert az ily módon képzett és majdan felső vezetői beosztásba kerülő fiatal nagy áttekintéssel rendelkezik a vállalatról.

* A Management Review (USA) cikke alapján.